Nationaal Archief
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Nummer Toegang: 2.15.20

Inventaris van het archief van het Rijksarbeidsbureau in Oorlogstijd, (1938) 1940-1945 (1949)

Versie: 08-10-2026

P. van Midden

Nationaal Archief, Den Haag 1977

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief....7
Aanwijzingen voor de gebruiker....8
Openbaarheidsbeperkingen....8
Beperkingen aan het gebruik....8
Materiële beperkingen....8
Aanvraaginstructie....8
Citeerinstructie....8
Archiefvorming....9
Geschiedenis van de archiefvormer....9
De organisatie....9
Het Duitse bestuur....11
Het Rijksarbeidsbureau....12
Het Personeel....12
De medische dienst....12
Het medisch onderzoek....13
De G.A.B.'s....14
De taak van het R.A.B....16
Registratie....17
Arbeidsboekje....17
Toelating vreemdelingen....18
Vakopleiding....18
a. De Centrale Werkplaatsen....18
b. Ausbildungswerkstatte....19
c. Vakopleiding in Duitsland....19
De arbeidsbemiddeling....19
a. Vóór de capitulatie....19
b. Na de capitulatie....20
Dienstverplichting....20
Kontrollkommando's....23
Arbeidsbemiddeling in Nederland....23
a. Werkverschaffing c.q. werkverruiming....23
b. Voor Duitse instanties....25
c. Landbouw....26
d. Jeugdhulpen in de landbouw....27
e. De Noordoostpolder....28
f. Vrouwen....29
g. Nederlandse Arbeidsdienst....30
h. Joden....30
De Arbeidsinzet....31

a. De Sauckel-acties....33
b. 1e Holland-Aktion....33
c. 2e Holland-Aktion....34
d. Rü-Nov.-42-Aktion....34
e. Stahl- und Eisen-Aktion....34
f. Uitkammen van jaargangen....35
g. Aanmeldingsplicht jaarklassen....36
h. Zurückstellungsverfahren....37
De totale arbeidsinzet....38
Arbeidsinzet land- en tuinbouw- en overheidspersoneel....38
a. Overheidspersoneel....38
b. Land- en tuinbouw....39
c. Jeugdhulpen in de landbouw....40
Adviesbureaus voor arbeid in het buitenland....40
Terugkeer uit Duitsland....41
Procedure t.a.v. de plaatsing in Duitsland....42
a. Opdrachten....42
b. De tewerkstelling....42
Arbeidsbemiddelung naar Frankrijk....43
Plaatsing in Oost-Europa....43
Lonen, toelagen en vergoedingen....44
Het arbeiderstransport....45
Arbeidsbemiddeling door derden....45
Beroepskeuzevoorlichting....46
Statistieken....47
De bevrijding....47
Geraadpleegde literatuur....48
Geschiedenis van het archiefbeheer....49
De verwerving van het archief....51
Inhoud en structuur van het archief....52
Selectie en vernietiging....52
Verwant materiaal....53
Beschikbaarheid van kopieën....53
Verwante archieven....53

Beschrijving van de series en archiefbestanddelen....55
Het organisme....55
A Organisatie, reorganisatie....55
B Personele aangelegenheden....57
De taak....61
A Algemeen....61
B Aanstelling, ontslag en meldingsplicht van arbeidskrachten....62

C Documentatie....64
D Lonen....64
E Vrouwenarbeid....64
F Dienstverplichting....65
G Nederlandse Arbeidsdienst....74
H Werkloosheid....74
I Toelating van vreemdelingen....75
J Vakopleiding....76
K Arbeidsbemiddeling....76
L Arbeidsbemiddeling naar overzeese gebiedsdelen....81
M Arbeidsbemiddeling naar België....82
N Arbeidsbemiddeling naar Duitsland....82
Bepaalde beroepsgroepen....90
O Arbeidsbemiddeling naar Frankrijk....91
P Arbeidsbemiddeling naar Oost-Europa....93
Q Particuliere arbeidsbemiddeling....93
R Beroepskeuzevoorlichting....94
SUPPLEMENT 1986....95
TIJDSCHRIFTEN....96

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:
Rijksarbeidsbureau in Oorlogstijd

Periodisering:
archiefvorming: 1940-1945
oudste stuk - jongste stuk: 1938-1949

Archiefbloknummer:
S28524

Omvang:
408 inventarisnummer(s) ; 4,60 meter

Taal van het archiefmateriaal:
Het merendeel der stukken is in het Nederlands.

Soort archiefmateriaal:
Normale geschreven, getypte en gedrukte documenten, geen bijzondere handschriften.

Archiefdienst:
Nationaal Archief

Locatie:
Den Haag

Archiefvormers:
Ministerie van Sociale Zaken / Rijksarbeidsbureau

Samenvatting van de inhoud van het archief:
In oktober 1940 werd de openbare arbeidsbemiddeling een rijkstaak. De gemeentelijke Arbeidsbeurzen maakten plaats voor het op 1 mei 1941 ingestelde Rijksarbeidsbureau (RAB). Er kwam een hoofdkantoor, 37 (later 25) Gewestelijke Arbeidsbureaus (GAB's) en 144 bijkantoren. Het archief bevat naast stukken over de organisatie en het personeel een serie dossiers betreffende de arbeidsbureaus en stukken voortvloeiend uit de taken, onder meer over de dienstverplichting c.q. vrijstelling van arbeidsinzet (geordend per beroepscategorie), de Nederlandse arbeidsdienst, de arbeidsbemiddeling in Nederland, met name in de landbouw en ten behoeve van Duitse militaire werken in ons land, de arbeidsbemiddeling naar Duitsland en, in mindere mate, naar Frankrijk (Organisation Todt, Atlantikwall).

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN
Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK
Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

MATERIËLE BEPERKINGEN
Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van kwetsbare of slechte materiële staat.

AANVRAAGINSTRUCTIE
Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. Creëer een account of log in.
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op ‘Reserveer’ en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE
Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:
Nationaal Archief, Den Haag, Rijksarbeidsbureau in Oorlogstijd, nummer toegang 2.15.20, inventarisnummer ...

VERKORT:
NL-HaNA, Rijksarbeidsbureau in Oorlogstijd, 2.15.20, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

DE ORGANISATIE

De organisatie van de openbare arbeidsbemiddeling voor de tweede wereldoorlog, bestaande uit een centraal rijksorgaan met gemeentelijke arbeidsbeurzen in het land, was voor sommige insiders niet de ideale organisatievorm. Daarom werd er reeds toen over gedacht het bestaande stelsel om te buigen van gemeentelijke bemoeiing naar algehele rijkstaak. Dit leidde ertoe dat hierover aan de Centrale Commissie van Bijstand voor de Arbeidsbemiddeling en Emigratie advies werd gevraagd. Uit het rapport dat in mei 1940 werd uitgebracht bleek, dat deze commissie niet tot een eensgezind standpunt kon komen. De meeste leden stonden nog steeds gemeentelijke bemoeiing voor en slechts enkele bleken voorstander van rijkstaak.

Toen de oorlog uitbrak was er wel gediscussieerd, maar nog niets besloten. E.e.a. was echter voor de Duitse bezettingsautoriteiten aanleiding om de reeds jaren geleden in Duitsland ingevoerde rijksarbeidsbemiddeling ook hier in het zadel te helpen. Het was met name de Geschaftsgruppe Soziale Verwaltung die op centralisatie aandrong en het duurde dan ook niet lang of de zaak werd doorgedrukt. Ingevolge een besluit van 24 September 1940 (zie verordeningenblad: stuk 30 nr. 166) van de Secretaris-Generaal van het departement van Sociale Zaken werd de openbare arbeidsbemiddeling m.i.v. 5 oktober 1940 rijkstaak. Met deze beschikking werden de artikelen 3 en 9 t/m 33 van de Arbeidsbemiddelingswet 1930, handelende over gemeentelijke en districtsorganen, buiten werking gesteld.

Ingesteld werd een Rijksarbeidsbureau als afdeling van het Departement van Sociale Zaken. Met de leiding werd belast een directeur-generaal. Met de dagelijkse leiding werd een wnd. directeur-generaal belast, omdat de directeur-generaal tevens wnd. secretaris-generaal was.

Het Rijksarbeidsbureau (voortaan alleen te gebruiken als naam van het hoofdbureau) bestond uit een departementaal hoofdbureau, 37 gewestelijke arbeidsbureaus en 144 bijkantoren.

De gewestelijke arbeidsbureaus traden pas op 1-5-1941 in werking, zodat tot die datum de gemeentelijke arbeidsbeurzen intact bleven. De bijzondere arbeidsbemiddeling, met en zonder winstoogmerk, werd niet buiten de wet gesteld. De bemiddeling zonder winstoogmerk mocht uitgeoefend worden, indien men in het

bezit was van een vergunning van de secretaris-generaal. Voor bemiddeling met winstoogmerk kreeg de secretaris-generaal de bijzondere bevoegdheid dat hij te allen tijde een verleende vergunning kon intrekken.

Het is duidelijk dat arbeidsbemiddeling de voornaamste taak zou zijn van het R.A.B., maar daarnaast zouden beroepskeuzevoorlichting, vakopleiding, arbeids-registratie (o.m. Het Arbeidsboekje), documentatie en statistiek taken zijn ter ondersteuning van de hoofdtaak.

Reeds in het begin dacht men aan het instellen van een vijftal inspecties in het land, maar dit vond voorlopig geen doorgang. Later, in 1943, werden 2 projecten in deze geest ten tonele gevoerd, maar deze kwamen maar zeer ten dele tot uitvoering.

1. In november 1943 werden een aantal inspecties, bemand met N.S.B.-personeel, ingesteld, teneinde controle te kunnen uitoefenen op de dagelijkse werkzaamheden en de interne organisatie der arbeidsbureaus. Deze inspecties zijn echter niet practisch werkzaam geweest.
2. In december van hetzelfde jaar werd een z.g. coördinatiedienst ingesteld teneinde een uniforme werkwijze bij de G.A.B.'s te bereiken. De mensen die tot deze dienst behoorden, ressorteerden onder het R.A.B., maar waren gestationeerd bij 6 G.A.B.'s.

Door het R.A.B. werd al spoedig een contactcommissie ingesteld die als adviesorgaan zou moeten functioneren en die bestond uit een aantal directeuren van G.A.B.'s.

Teneinde de directeuren der G.A.B.'s te instrueren t.a.v. hun nieuwe taak, de organisatie en inrichting der rijksarbeidsbemiddeling, werd in 1941 een cursus gegeven o.l.v. de wnd. Directeur Generaal, de heer Th. van Lier. Een dergelijke cursus werd in een 4-tal plaatsen ook gegeven voor de leiders der bijkantoren, de chefs der bemiddelingsafdelingen en de chefs van de afdelingen Sociaal-Economische Documentatie, Administratie en Comptabiliteit. Bij de instelling der G.A.B.'s werd t.a.v. de grensafbakening een sociaal-economische indeling gevolgd. Deze indeling werd bij de reorganisatie van 1943 echter weer verlaten om plaats te maken voor grenzen welke samenvielen met de provinciale grenzen. Het aantal G.A.B.'s werd toen ook teruggebracht van 37 tot 25. De bevrijding van het land op 5 mei 1945 betekende niet dat ook aan het Rijksarbeidsbureau een einde kwam. Als gevolg van een door de Nederlandse Regering te Londen uitgevaardigd K.B. van 17 juli 1944 (Stb. nr. E 51) bleef het Rijksarbeidsbureau gehandhaafd en keerde men dus niet terug tot de vooroorlogse organisatievorm.

HET DUITSE BESTUUR

Het gehele R.A.B,-apparaat werd in feite "bestuurd" door Duitse autoriteiten, welke ressorteerden onder de Reichskommissar, maar de instructies veelal ontvingen van of namens de "Generalbevollmächtiger für den Arbeitseinsatz" Fr. Sauckel. Hij stond direct onder Hermann Göhring, die hem met deze taak belastte toen gebleken was dat de inspanningen van het Reichsarbeitsministerium niet het beoogde effect opleverden en er als gevolg van de enorme oorlogsinspanning een grote behoefte aan arbeidskrachten in Duitsland ontstond. Hij was de man die opdracht gaf om bedrijven uit te kammen en arbeiders te werven.

In Nederland geschiedde dat tot november 1941 door de Geschäftsgruppe Soziale Verwaltung, daarna door de Hauptabteilung Soziale Verwaltung, voortaan H.S.V. te noemen.

Deze H.S.V. ressorteerde onder het General Kommissariat für Finanz und Wirtschaft, m.u.v. de periode augustus 1942 - augustus 1944 toen het onder "Besondere Verwendung" viel.

Het eerste hoofd was R. Jacob. Begin 1942 werd hij opgevolgd door H. Boening, die aanbleef tot 22-10-1942. Na Boening verscheen Dr. G.A. Apitz tot juni 1943.

Gelijk met de komst van Apitz werden Beauftragten für den Arbeitseinsatz benoemd, die op dit terrein een coördinerende functie kregen. In Nederland werd W. Schmidt Beauftragte. Sinds 1943 was dr, W. Jütting hoofd van de H.S.V. De H.S.V. was in het hetzelfde gebouw gehuisvest als het R.A.B., wat het toezicht wel "ten goede" kwam. Dit bleek o.m. hieruit dat het R.A.B. sinds 1942 alle circulaires aan de G.A.B.'s ter goedkeuring moest voorleggen aan de H.S.V. De taak van de H.S.V. was de bevordering van de arbeidsinzet en het toezicht houden op R.A.B. en G.A.B.'s.

De H.S.V. (voorheen dus G.S.V.) bestond uit 5 afdelingen, waaronder die van "Arbeitseinsatz Arbeitsbuch und Berufsnachwuchslenkung". Onder dit topapparaat ressorteerden 5 "Aussenstellen" in Groningen, Arnhem, Den Bosch, Amsterdam en Rotterdam. Deze waren belast met het rechtstreekse toezicht op de G.A.B.'s, hetgeen d.m.v. z.g. Fachberaters gebeurde. De "Aussenstellen" werden in april 1943 omgezet in 3 Inspektionen in Amsterdam, Rotterdam en Den Bosch. Fachberaters, ook wel Fachwerbers genoemd, werden geplaatst op de G.A.B.'s. Op sommige G.A.B.'s zat er maar een, op de andere bureaus meerderen. Zo waren er b.v. in Amsterdam 14, in "Den Haag 7 en in Den Bosch 3.

De taakverdeling tussen een directeur en een Fachberater is niet altijd even duidelijk geweest. Eigenlijk was de Fachberater toegevoegd aan het G.A.B. om de opdrachten van de H.S.V. door te geven, maar in vele gevallen matigden zij zich veel meer aan

dan was toegestaan. Voor de vrouwensector werden Fachberaterinnen aangesteld die dezelfde pretenties hadden. Medio 1944 werd de plaats van de Fachberater veel sterker ingevolge een circulaire van 26-8-1944 aan de G.A.B.'s, waardoor de leidingvan de Arbeitseinsatz in feite bij de Fachberater kwam te liggen.

HET RIJKSARBEIDSBUREAU

De leiding van het Rijksarbeidsbureau was, zoals reeds vermeld, in handen van een Directeur-Generaal en een wnd. Directeur-Generaal. Onder de D.G. ressorteerde de afdeling Arbeidsbemiddeling, waaraan was toegevoegd: de registratie van arbeidskrachten, w.o. het arbeidsboekje en de beroepskeuzevoorlichting, w.o. psychotechniek.

In 1941 werd daaraan nog een Medische Dienst toegevoegd, waarop in een apart hoofdstuk wordt teruggekomen.

HET PERSONEEL

De eerste Secretaris Generaal van het Ministerie van Sociale Zaken gedurende de bezetting was mr.dr. A.L. Scholtens. Hij werd echter reeds kort na de bezetting, op 23-8-1940, ontslagen. Ir. R.A. Verwey werd met de waarneming belast. Hij was tot 4 mei 1945 tevens Directeur-Generaal van het Rijksarbeidsbureau. Van augustus 1940 tot maart 1941 was mr. H.J. Morren wnd. Directeur-Generaal. Wegens verzet tegen bepaalde maatregelen werd hij op 7-3-1941 gearresteerd, maar op 29 maart d.a.v. weer vrijgelaten. Hij werd toen benoemd tot hoofd van de afdeling Werkloosheidsverzekering van het R.A.B.

Na het vertrek van mr. Morren als wnd. D.G. van het R.A.B. werd Th. van Lier benoemd, tot op die datum chef van de onderafdeling Arbeidsbemiddeling. Hij bleef in functie tot juli 1942. Op 10 juli n.l. vertrok hij wegens ziekte. Officieel werd hij pas op 1-11-1946 ontslagen. Na zijn vertrek werd J.A. Knetsch met de dagelijkse werkzaamheden belast, maar pas op 27-6-1944 benoemd tot wnd. Directeur-Generaal. Hij werd na de bezetting uit zijn functie ontheven.

DE MEDISCHE DIENST

Medisch toezicht op ingeschreven werkzoekenden geschiedde reeds vóór de instelling van deze dienst bij het R.A.B. Op 12-9-1940 verscheen er n.l. een circulaire van de Rijksdienst der W.V. en A.B. welke begon met: "Teneinde een beter inzicht te verkrijgen in de arbeidsgeschiktheid van werklooze arbeiders hier te lande ...". Het doel van deze circulaire was om alle ingeschrevenen massaal te doen keuren teneinde inzicht te krijgen welke ingeschrevenen geschikt zouden zijn voor arbeid in kampen, arbeid in Duitsland e.d. Voor de uitvoering werd een beroep gedaan op de

gemeentelijke geneeskundige diensten. Deze maatregel werd getroffen door de Duitse autoriteiten. Vele opgeroepenen gaven echter geen gehoor aan de oproep, waardoor zij niet meer in aanmerking kwamen voor een uitkering ingevolge de steunregeling of armenzorg dan wel voor plaatsing op werkverschaffingsobjecten.

Naast de werkzoekenden werden ook de niet-ingeschrevenen opgeroepen, werkzaam op werkverschaffingsobjecten en zij die in het buitenland geplaatst wensten te worden.

Op 22-7-1941 werd dr. J.H.Th. Koch, lid van de N.S.B., belast met de leiding van de medische dienst. Zijn taak bestond uit het adviseren van de Directeur-Generaal op medisch terrein en het leiding geven aan en toezicht houden op de geneeskundigen verbonden aan de G.A.B.'s.

Onder zijn afdeling kwamen 5 districtsartsen te ressorteren, welke geplaatst zouden worden in dezelfde plaatsen waar de Duitse "Aussenstellen" waren gevestigd, n.l. Amsterdam, Rotterdam, Arnhem, Den Bosch en Groningen. Begin 1942 werden bij de Gewestelijke Arbeidsbureaus artsen geplaatst welke onder leiding stonden van de directeuren der G.A.B.'s maar hun instructies ontvingen van het hoofd van de Medische Dienst. Van de in totaal 70 voorgestelde artsen waren er slechts weinigen geen lid van de N.S.B. Deze artsen werden aangesteld op arbeidscontract en per keuring betaald. Voor een grote keuring mocht f. 1,50 en voor een kleine keuring f. 0,60 in rekening worden gebracht. Het waren veelal particuliere artsen, die er in vele gevallen ook nog een eigen praktijk op na hielden. Aan deze artsen werd nog een verpleegster toegevoegd, die bij sommige bureaus een dagtaak had, maar bij andere bureaus slechts tijdens de keuringen assisteerde. Daarnaast werd op een G.A.B. nog een administratieve afdeling Geneeskundig Onderzoek ingesteld.

HET MEDISCH ONDERZOEK

Leek het er in het begin nog op dat de medische dienst een sociale taak zou hebben, al heel spoedig bleek dat dit onderdeel geheel ingeschakeld zou worden ter bevordering van de z.g. Arbeidsinzet, hetzij in Duitsland, hetzij in Nederland. Het geneeskundig onderzoek werd gesplitst in grote en kleine keuringen. Grote keuringen zouden plaatsvinden:

1. voor onderzoek naar de arbeidsgeschiktheid;
2. voor verplichte diensten in de werkverruiming;
3. voor tewerkstelling, van langere duur, elders in het land;
4. voor tewerkstelling in Duitsland, maar niet voor grensarbeid;
5. voor werklozen waarvoor een grote keuring gewenst was.

Voor grote keuringen werd gebruik gemaakt van een keuringskaart MD7. De ingevulde kaarten werden naar de bedrijfsafdelingen van het arbeidsbureau gezonden opdat men de uitslag op de stamkaart zou kunnen overnemen. Ze werden vervolgens opgeborgen bij de afdeling Geneeskundig Onderzoek in verband met het vertrouwelijk karakter ervan. Voor mannen waren de kaarten geel, voor vrouwen wit. Maximaal mochten 20 a 25 grote keuringen per dag per arts worden verricht. Kleine keuringen werden geadministreerd op kleine formulieren, z.g. "Ueberweisungsscheine" en werden verricht t.b.v.:

1. grensarbeiders;
2. grote aantal arbeiders voor Duitsland of de Werkverruiming, indien er voor grote keuringen geen tijd was.

DE G.A.B.'S

De gewestelijke arbeidsbureaus zijn op 1 mei 1941 in werking getreden. Het waren er aanvankelijk 37. De oude naam Arbeidsbeurs moest plaats maken voor Arbeidsbureau, omdat het woord "beurs" teveel associaties opriep met handel. Het gebruikelijke lokettensysteem werd vervangen door bemiddelingskamers. Een arbeidsbureau stond onder leiding van een directeur en een plv. directeur en bestond verder uit:

1. een afdeling Arbeidsbemiddeling, waaronder de vakafdelingen, de afdeling Vrouwen en de afdeling Jeugd ressorteerden. De taak van deze onderdelen was vrij duidelijk, n.l. bemiddelen van arbeidskrachten;
2. een afdeling migratie; dit onderdeel was belast met de uitvoering van alle Duitse opdrachten t.b.v. de arbeidsinzet naar Duitsland;
3. een afdeling Geneeskundig Onderzoek (zie hiervoor hoofdstuk 3b);
4. een afdeling Sociaal Economische Documentatie; deze afdeling hield zich bezig met:
    a. bedrijfsstatistieken, statistische overzichten t.b.v. de eigen dienst, samengesteld aan de hand van de bemiddelingsadministratie en de werkloosheidsstatistieken t.b.v. het C.B.S.;
    b. het arbeidsbestel: d.i. de totale kennis van de arbeidende bevolking o.m. door middel van het in te voeren arbeidsboekje (zie pag. 15) en de stamkaartenregistratie;
    c. kennis van het bedrijfsleven in het gewest o.m. door werkgeversdocumentatie, rapporten, werkbezoeken, e.d.;
    d. vakliteratuur.
5. De onderdelen administratie en comptabiliteit behoeven nauwelijks nadere toelichting. De taak van de afdeling Comptabiliteit komt nog ter sprake bij het hoofdstuk over loonovermakingen en loonvoorschotten.

Ten behoeve van de registratie van arbeidskrachten werd een uniforme stamkaart ingevoerd, deze kaart was tevens bedoeld als documentatiekaart voor het in te voeren arbeidsboekje. De opberging geschiedde centraal. Daarnaast was de bemiddelingskaart het hulpmiddel voor de bemiddelaar. Hij bewaarde deze kaart in een bemiddelingskartotheek, waardoor hij steeds een overzicht had van het aanbod op de arbeidsmarkt.

Voor beroepen met een sterk intercommunaal karakter werd een inschrijvingsformulier ingevoerd, dat door de werkzoekende eigenhandig moest worden ingevuld en dat centraal bij de registratiekaart werd opgeborgen. Aan de ingeschrevenen werd een inschrijvingskaart meegegeven. Voor mannen een gele, voor vrouwen een witte. Van de 37 in 1941 aangestelde directeuren waren er aanvankelijk slechts 9 lid van de N.S.B. Na de reorganisatie van 1943, toen het aantal arbeidsbureaus werd teruggebracht tot 25, waren er eerst 13 en later 16 directeuren lid van de N.S.B.

DIRECTEUREN VAN DE GEWESTELIJKE ARBEIDSBUREAUS IN 1940 EN NA DE REORGANISATIE VAN 1943

Arbeidsbureau	1940	1943
Alkmaar	C.H.C. Sprenger	A. Loos, wnd.
Amersfoort	F.W. Blaas	
Amsterdam	A.J.A.C. v. Delft	J.J.M. Deley
Arnhem	Dr. B. Kapma	L. Lieftinck
Bergen op Zoom	F. van den Hout	
Breda	Ir. N.C.L. Sassen van Vlierden	M.W. Hellemons, wnd.
Deventer	H.A. Polder	H.A. Polder
Dordrecht	Mr. J.H. Vermeulen	K. v. Dijk
Eindhoven	Mr. P.H. Werner	M.A. Hellemons, wnd. P. Melis
Emmen	Ir. A. F.W. Bennik	J.H. Warrink
Gouda	A.W. Molenbeek	
's-Gravenhage	C.J. Bakker	L.Th.A. Meys
Groningen	H.P. Staal	H.P. Staal

Arbeidsbureau	1940	1943
Haarlem	W.H.M. Nienhuis Ruys	C.A. Raadsen
Heerenveen	Mr. D.J. Feitsma	
Heerlen	Mr. J.N. Metz	
Hengelo	A.P.M. van Riel	I.F.H. Stuveling
s'-Hertogenbosch	M.A. Hellemons	M.A. Hellemons
Hilversum	Mr. J.B. Broekema	
Leeuwarden	L. Fokkema	J.W.A. de Graaff
Leiden	H. Hazelhoff	C.R.L. Oostveen
Maastricht	M.J.J.G. Janssen	M.J.J.G. Janssen
Meppel	J. Vlug	J. Vlug
Middelburg	Ir. M.W. Welleman	Ir. M.W. Welleman
Nijmegen	Jhr. P.E. v.d. Maesen de Sombreff	C.J. Versluys, wnd.
Roermond	S. Le Haen	
Rotterdam	A.N. van Mill	L. Fokkema
Terneuzen	Joh. Brinkman	
Tiel	G.J. Versluys	
Tilburg	Dr. W.L.P.M. de Kort	Dr. W.L.P.M. de Kort
Utrecht	wnd. J.J.M. Deley	F.F. Kuyk
Venlo	J. Boonen	J.F.J. Driessen, wnd.
Vlaardingen	J.J.M. Deley	
Winschoten	K. v. Dijk	
Winterswijk	I.F.H. Stuveling	
Zaandam	L. Bandsma	
Zwolle	G.B.P. Kolenbrander	C.A.B. Hagedoorn, wnd, A.W. v. Vossen

DE TAAK VAN HET R.A.B.

Ofschoon uit de organisatieopzet van 1940 wel blijkt dat het geenszins de bedoeling was om alleen arbeidsbemiddeling in het vaandel te voeren, is - door de omstandigheden waaronder men in de vijf oorlogsjaren heeft moeten werken de

arbeidsbemiddeling of meer nog de arbeidsinzet verreweg de grootste taak geweest waarmee het R.A.B. en de G.A.B.'s te maken hebben gehad. Was arbeidsbemiddeling aanvankelijk de taak waarvoor men zich gesteld zag, de Duitse bezettingsautoriteiten bogen dit al heel spoedig om tot arbeidsinzet, geheel in dienst van de oorlogsvoering. Andere taken als vakopleiding en beroepskeuzevoorlichting kwamen nauwelijks ter sprake, hetgeen uit de volgende hoofdstukken zal blijken. De vakopleiding die er was werd evenals de arbeidsbemiddeling voornamelijk dienstbaar gemaakt aan de Duitse oorlogsinspanning.

REGISTRATIE

ARBEIDSBOEKJE

Het regelen van de totale arbeidsvoorziening zal de Duitsers zeker voor ogen hebben gestaan, wanneer men ziet hoe zij zich al direct na de capitulatie op dit gebied aandienden. Een van de middelen waarvan zij zich wilden bedienen was de registratie van alle arbeidskrachten.

Een prachtig middel daartoe was het reeds in 1935 in Duitsland ingevoerde "Arbeitsbuch". Een dergelijk boekje wenste men ook voor Nederland, immers men zou hierdoor het gehele arbeidspotentieel leren kennen, men zou over alle persoonlijke gegevens beschikken en het zou een belangrijk instrument zijn ter bestrijding van de werkloosheid en verder zou men over betere werklozencijfers beschikken.

Het lag in hun bedoeling om op 1 September 1941 te beginnen met een bedrijfsgewijze registratie. De bouwvakkers zouden als eerste het spits moeten afbijten. Het arbeidsboekje zou worden uitgereikt door het arbeidsbureau à raison van 50 cent. De werknemer zou dan dit boekje aan de werkgever moeten geven op het moment dat hij daar in dienst trad. Na ontslag zou hij het weer terugkrijgen met alle bijgewerkte aantekeningen van de werkgever, die tegelijk dezelfde gegevens op een formulier zou moeten toezenden aan het arbeidsbureau. De verdere bedoelingen van de Duitsers met dit boekje lieten zich gemakkelijk raden en het gevolg was dan ook dat er van Nederlandse zijde bezwaren tegen werden ingebracht. Deze bezwaren waren voornamelijk van technische en financiële aard. De H.S.V. eiste dat het boekje geheel identiek zou zijn aan het Duitse arbeidsboek en zelfs zou het tweetalig moeten zijn. Het zou een uitnemend hulpmiddel zijn geweest t.b.v. het z.g. uitkammen van de bedrijven. De eis tot tweetaligheid was echter niet verstandig, want dit hield in dat er t.b.v. de beroepenaanduiding in het boekje een beroepen nomenclatuur in het Nederlands zou moeten verschijnen, een vertaling dus van de Duitse. Dit was een zeer omvangrijk werk met als gevolg dat de invoering op de lange baan werd geschoven. De Duitsers kregen steeds minder interesse,

omdat zij de arbeidsinzet inmiddels langs andere wegen lieten uitvoeren, n.l. door middel van de z.g. Z.S.-Kartei, waarover later meer. Een registratie door middel van het arbeidsboek was van de baan.

TOELATING VREEMDELINGEN

De wet op het toelaten van vreemdelingen in Nederland van 1934 had ten doel te voorkomen dat de Nederlandse arbeidsmarkt overstroomd zou worden door vreemde arbeidskrachten. Deze wet had in de periode 1940-1945 echter nauwelijks enige betekenis.

De Duitsers vestigden zich ook zonder vergunning in ons land en anderen kregen de kans niet omdat de Duitsers door middel van de arbeidsinzet naar Duitsland ook in de omringende landen de arbeidsmarkt afroomden.

Ten aanzien van de procedure werd desondanks een meer uniforme werkwijze ingevoerd, waarbij het aantal in gebruik zijnde formulieren, mede als gevolg van de papierschaarste, werd beperkt. Bij het uitbrengen van adviezen door de G.A.B.'s diende voortaan naast de gebruikelijke vraag of er bezwaar bestond tegen toelating ook te worden vermeld of de werknemer of de werkgever Jood was.

VAKOPLEIDING

A. DE CENTRALE WERKPLAATSEN

De vakopleiding in de oorlogsjaren was van zeer beperkte omvang en vrijwel geheel gericht op de Duitse oorlogsinspanning.

Ten aanzien van de Centrale Werkplaatsen werd al in begin van 1942 bepaald dat alle aspirant deelnemers boven de 18 jaar (en zij die geen ambachtsschool hadden boven 19 jaar) zich dienden te verplichten om een jaar in Duitsland te gaan werken. Van het totale aanbod zou echter nog een derde deel worden vrijgesteld o.m. wegens huiselijke omstandigheden. Het plaatsen van deelnemers op de werkplaatsen was uitsluitend in handen van de G.A.B.'s.

Deelnemers aan de cursussen ontvingen een z.g. slijtagevergoeding die al naar gelang de leeftijd varieerde van f. 0,50 tot f. 3,- per week. Later werd deze vergoeding voor 18, 19 en 20-jarigen veranderd in een uurvergoeding van 9 tot 19 cent per uur, terwijl aan deelnemers boven 20 jaar een loondervingsvergoeding werd gegeven. Deze loonderving werd vastgesteld op basis van het Besluit Loonbepaling voor de Werkverruiming waarop dan een kleine korting van enkele centen per uur werd toegepast.

In 1943 werden de Centrale Werkplaatsen, die voortaan Rijkswerkplaats werden genoemd, benut om personeel van bedrijven, dat ingevolge het leerlingstelsel werd opgeleid en waarvoor de werkgever zelf geen plaats had, op te leiden. Met de controle hierop waren een drietal inspecteurs belast uit de rayons Den Haag, Amsterdam en Den Bosch.

B. AUSBILDUNGSWERKSTATTE

Dit waren scholingsinstituten voor de vliegtuigindustrie. Ze waren gevestigd in Amsterdam, Rotterdam, Hengelo en Utrecht. De opleiding duurde in het begin 3 maanden, maar werd later teruggebracht tot 6 weken.

Er waren twee mogelijkheden: of men meldde zich vrijwillig, of men werd hiervoor door een arbeidsbureau aangewezen. De opleiding werd in deze vorm op 4 mei 1944 stopgezet. Voortaan konden arbeiders, die voor Duitsland geschikt waren bevonden, hier niet meer worden toegelaten. Wel was dit nog mogelijk voor hen die voor Duitsland waren afgekeurd om vervolgens in de Ruestungindustrie in Nederland geplaatst te worden.

C. VAKOPLEIDING IN DUITSLAND

In Maart 1943 werd de mogelijkheid opengesteld om Nederlandse jongens van 15 en 16 jaar een volledige vakopleiding in Duitsland te laten volgen. Aan deze opleiding was het gezelexamen verbonden. De cursus duurde aanvankelijk 3 jaar, maar later werden ook opleidingen gegeven van aanzienlijk kortere duur. Deze opleiding vond geheel plaats in Duitse bedrijven, terwijl de deelnemers werden ondergebracht bij particulieren, b.v. het gezin van de leermeester of in "Handwerkslehrheime".

Vooraleer men werd toegelaten vond een voorselectie plaats, welke ongeveer 4 weken duurde en gedurende welke een test werd afgenomen door de afdeling Beroepskeuzevoorlichting.

Voor dit doel heeft men enige tijd de beschikking gehad over het kasteel "De Haar" te Haarzuilens. Daarna ging men gebruik maken van het jeugdvormingsoord te Putten.

DE ARBEIDSBEMIDDELING

A. VÓÓR DE CAPITULATIE

Het plaatsen van Nederlanders in Duitsland voornamelijk in het grensgebied was in die tijd een zaak van werkloosheidsbestrijding. Jaarlijks werden tussen NederIand en Duitsland regelingen dienaangaande opgesteld. Dit leidde ertoe dat men het gaan werken in het Duitse grensgebied als "passend werk" was gaan beschouwen. Dit

hield in dat, indien men "passend werk" niet accepteerde, men geen steun meer ingevolge de Steunregeling of uitkering krachtens de werkloosheidskassen kreeg. De genoemde overeenkomsten met Duitsland hadden voornamelijk betrekking op veenarbeiders, landarbeiders en melkers. De regelingen waren in feite het gevolg van een reeds jaren bestaande "trek" van deze mensen uit Friesland, Drente en Zeeuws-VIaanderen naar Duitsland.

B. NA DE CAPITULATIE

De arbeidsbemiddeling, die na de capitulatie weer op gang kwam, was aanvankelijk het voortzetten van een reeds bestaande lijn.

Het beoogde doel, waarschijnlijk ook van de Duitsers, was het weer zo snel mogelijk op gang brengen van het bedrijfsleven, de landbouw etc. en dus ook bestrijding van de ontstane werkloosheid. Gaandeweg zien we echter dat de arbeidsbemiddeling gaat in de richting van arbeidsinzet waartoe allerlei maatregelen stap voor stap worden genomen, met als uiteindelijk doel het inschakelen van arbeidskrachten ten behoeve van de Duitse oorlogsindustrie. Naarmate de oorlog ongunstiger ging verlopen, nam de arbeidsinzet toe en derhalve ook de inschakeling der Gewestelijke Arbeidsbureaus. Deze Arbeidsbureaus waren in feite de enige bureaus waar bemiddeling kon en mocht plaatsvinden.

DIENSTVERPLICHTING

Toen de Duitse autoriteiten zich na mei 1940 gingen bezighouden met het orgaan der openbare arbeidsbemiddeling rees hier en daar wel het vermoeden dat zich dit niet zou beperken tot het begrip bemiddeling alleen. Aldra bleek dan ook dat allerlei maatregelen als meldingsplicht, regeling van aanstelling en ontslag e.d. voorboden waren tot de z.g. "Arbeitseinsatz".

Een sterk middel ten behoeve van deze "Arbeitseinsatz" was de dienstverplichting, immers hiermee kon men alle kanten uit. Men kon de mensen dus ook verplichten daar te gaan werken waar zij, de bezettingsautoriteiten, dat noodzakelijk vonden. De dienstverplichting zou men in 2 fasen kunnen indelen, n.l:

1. dienstverplichting in Nederland (ingevolge verordening 42/1941);
2. dienstverplichting naar Duitsland {ingevolge verordening 26/1942).

ad. 1. De verordening 42/1941 hield in het kort gezegd de verplichting in tot het verrichten van bepaalde diensten en de mogelijkheid om het veranderen van betrekking te beperken. De verordening was alleen van toepassing op de bewoners van het bezette Nederlandse gebied. De verplichting tot het verrichten van diensten werd opgelegd door het Arbeidsbureau.

De door het Arbeidsbureau aangewezenen werden aan een geneeskundig onderzoek onderworpen en aan de hand van de uitslag ingedeeld voor zwaar, halfzwaar of licht werk. Bij de tenuitvoerlegging werd een zekere rangorde aangehouden. Zo kwamen eerst de ongehuwden in aanmerking en vervolgens de gehuwden, dan de gezinshoofden met maximaal 2 kinderen en vervolgend de overigen.

Sinds eind 1941 konden contractbrekers worden opgesloten door de S.D. in het "Durchgangslager" te Amersfoort, maar ook was vervolging door de Nederlandse Justitie mogelijk.

ad. 2. Aan de dienstverplichting naar Duitsland gingen enkele andere besluiten vooraf, zoals:

a. de verordening 14/1942 waarbij werd bepaald dat voor het bekorten van werk, van de 48-urige werkweek, de toestemming vereist was van de Directeur-Generaal van de Arbeid. Het gevolg hiervan was dat de bedrijven die minder dan 48 uur wilden gaan werken personeel overhielden, indien de vergunning geweigerd werd.
b. het besluit van de Secretarissen-Generaal van Sociale Zaken en Justitie van 20-2-1942 dat een meldingsplicht voorschreef van mannen en ongehuwde vrouwen van 18-40 jaar, die werkloos waren. De beschikking was mede ondertekend door de Secretaris Generaal van Justitie, omdat berechting voor de economische rechter mogelijk was. Alle personen moesten geregistreerd worden in het beroep waarvoor zij geschikt werden bevonden.
c. een tweede besluit van de beide Secretarissen-Generaal van 14-3-1942 betreffende het aanstellen van werknemers beneden 40 jaar. Hiervoor was voortaan de toestemming nodig van het Arbeidsbureau.

Genoemde maatregelen gingen vooraf aan de verordening 26/1942, welke niet meer was dan een wijziging van de reeds genoemde dienstverplichtingsverordening 42/1941. De in deze verordening voorkomende passage "binnen het Nederlandse gebied" werd eenvoudig geschrapt, zodat de dienstverplichting voortaan ook kon worden toegepast voor plaatsing in Duitsland. Deze verordening, met de uitvoering waarvan de arbeidsbureaus werden belast en de directeuren de dienstverplichting moesten opleggen, betekende voor vele directeuren en andere ambtenaren een gewetensconflict. De deining die hierdoor veroorzaakt werd, was aanleiding om de contactcommissie voor overleg in te schakelen.

Een aantal directeuren besloot ontslag in te dienen, vooral toen de eerst opdracht van Fr. Sauckel binnenkwam om 30.000 metaalarbeiders, desnoods door dienstverplichting in Duitsland te plaatsen.

In het archief van het R.A.B. bevindt zich ook een tweetal niet verzonden brieven, waarin Ir. Verwey en de heer Knetsch mededelen ontslag te moeten nemen. Het alternatief van de dienstverplichting zou volgens de Duitsers het terugvoeren van krijgsgevangenen naar Duitsland zijn, waardoor het bedrijfsleven in grote moeilijkheden zou komen te verkeren.

Ingevolge de dienstverplichtingsverordening kregen de arbeidsbureaus nu de volgende bevoegdheden:

1. Werklozen en personen in de werkverruiming konden in Duitsland worden geplaatst;
2. De z.g. a-socialen konden elders, b.v. in kampen, tewerkgesteld worden;
3. De G.A.B.'s konden arbeiders onttrekken aan bedrijven, voorlopig met uitzondering van de Ruestungsbedrijven;
4. Contractbrekers konden teruggezonden worden naar Duitsland;
5. Dienstverplichting kon voor een jaar worden opgelegd ten aanzien van werk in Duitsland en voor bepaalde opdrachten in Nederland. In aanmerking kwamen mannen van 18-40 jaar.

Het invoeren van deze maatregelen en de onrust die al was ontstaan door het heengaan van enkele directeuren had tot gevolg dat in Den Haag een vergadering van directeuren werd belegd, waarbij ook het hoofd van de H.S.V. Boening aanwezig was.

Tijdens deze vergadering op 22 april kwam echter niets nieuws ter tafel. Het gevolg was, dat weer een paar directeuren hun ontslag indienden.

In totaal meenden een twintigtal directeuren niet aan de maatregel te moeten medewerken. De deining die er door genoemde maatregel was ontstaan deed de Duitsers toch besluiten met een nieuwe verordening (48/1942) te verschijnen, welke in zoverre van de oude afweek, dat nu ook de Fachberaters dienstverplichting konden opleggen naast de directeuren die geen bezwaar maakten. Dit had tot gevolg dat, op een enkele na, de meeste directeuren hun ontslag introkken. Kort daarop eiste de H.S.V. hier en daar echter weer een verklaring van de directeuren dat zij bereid waren dienstverplichtingsformulieren te ondertekenen. Dit had tot gevolg dat de directeur van Rotterdam zijn weer ingetrokken ontslag alsnog indiende. Eenzelfde poging in het zuiden des lands liep op niets uit, zodat van het afleggen van verklaringen maar werd afgezien. Wel kwam hieruit nog voort dat sommige directeuren met ziekteverlof gingen, een tweetal werd ontslagen en sommigen zelfs werden gegijzeld.

Inmiddels werd de maximum leeftijd verhoogd van 40 tot 45 jaar.

Alhoewel als sanctie op het weigeren van dienstverplichting door de rechter maximaal een jaar gevangenisstraf kon worden opgelegd, kwam dit veelal neer op een geldboete indien het werkweigering in Nederland betrof.

Betrof het werkweigering voor Duitsland, dan gaf de Fachberater de namen door aan de S.D. en later aan een speciaal hiervoor in het leven geroepen "Arbeitseinsatzpolizei".

De mensen werden dan, als men ze kon vinden, gearresteerd en in strafkamp of Durchgangslager ondergebracht (Ommen en Amersfoort). Ook gewone agenten, die bij de arbeidsbureaus ter beveiliging waren gestationeerd, werden hiermee soms belast.

In het bijzonder het Arbeitskontrollkommando te Ommen trad zeer willekeurig en zeker niet "volgens het boekje" op.

KONTROLLKOMMANDO'S

Deze groep werd in het leven geroepen in mei 1943 toen de "jaargangenactie", in het bijzonder die van 1924, niet het gewenste resultaat opleverde. Men ging ertoe over de in 1924 geboren mannen te controleren op het bezit van een Ausweis. Degenen die geen Ausweis bezaten werden gearresteerd en overgebracht naar het kamp Erica te Ommen.

Dit kommando dat een soort hulppolitie voorstelde ging vrijwel steeds over de schreef. Instructies kregen zij van de Fachberaters. Behalve dat zij de jaargang 1924 controleerden, bezochten zij alle adressen die de Fachberater hun opgaf en zelfs hielden zij eigenmachtig razzia's.

In april 1944 werd uit de bij de arbeidsbureau gestationeerde agenten van de vrijwillige hulppolitie een "Arbeitskontrollkommando" gevormd, eveneens voor het opsporen van contractbrekers, controle van Ausweise, enz. De deelnemers hieraan waren politiek fout en hun optreden was vanzelfsprekend schrikwekkend.

ARBEIDSBEMIDDELING IN NEDERLAND

A. WERKVERSCHAFFING C.Q. WERKVERRUIMING

In het kader van de werkloosheidsbestrijding was de werkverschaffing een belangrijk middel. Het streven was om minder mensen in de steun en meer mensen op W.V.-objecten te krijgen. Voorheen waren er meer in de Steunregeling dan werkzaam in

W.V.-verband, maar de kentering kwam na de capitulatie. De arbeidsbureaus moesten aanvankelijk langs vrijwillige weg trachten de gesteunden op W.V.-objecten geplaatst te krijgen.

Het plaatsen op deze objecten kon sinds 27-6-1941 alleen nog plaatsvinden via de arbeidsbureaus. Voor tewerkstelling kwam iedere werkloze van 18 tot 65 jaar in aanmerking, mits hij bij het G.A.B. stond ingeschreven en hij medisch geschikt werd bevonden.

Niet voor W.V. in aanmerking kwamen:
1. de gesteunden ingevolge de Steunregeling voor kleine boeren en tuinders, want deze mensen zouden voornamelijk vrij moeten blijven voor de te verwachten tekorten in de landbouw;
2. personen die werk in Duitsland weigerden;
3. contractbrekers: mensen die de wettige opzegtermijn in Duitsland niet in acht hadden genomen of die niet van verlof waren teruggekeerd.

De vrijwillige plaatsing stond primair, maar indien men niet vrijwillig ging kon de steun worden ingehouden en later kon ook tot dienstverplichting worden overgegaan (zie hoofdstuk Dienstverplichting). Dit vond plaats ingevolge de verordening 42/1941.

In oktober 1941 rnoesten de G.A.B.'s, mede gebruik makend van deze verordening, 25.000 man plaatsen op W.V.-objecten. Hiervoor kwamen in aanmerking:
1. werkloze ingeschreven mannen en ondersteunden ingevolge de gemeentelijke Steunregeling, de werklozenkassen en de bijzondere steunregeling (boeren en tuinders);
2. zij die ondersteuning genoten van kerk- en/of armenzorg;
3. werkloze ingeschrevenen die geen uitkering ontvingen, uitgezonderd contractbrekers;
4. werkloze inwonende kinderen (m) boven 18 jaar van bovengenoemde groepen;
5. de niet ingeschreven werkloze mannen boven 18 jaar.

Ruim 3.000 man werden ingevolge de dienstverplichting direct geplaatst, voornamelijk contractbrekers.

De plaatsing op W.V.-objecten nam echter zienderogen af als gevolg van de steeds driestere arbeidsinzet naar Duitsland en in Nederland bij de Ruestungindustrie, kustverdediging etc.

B. VOOR DUITSE INSTANTIES

Naast de werving voor Duitsland werden ook vele arbeidskrachten in Nederland tewerkgesteld ten behoeve van de Ruestungindustrie, op vliegvelden, bij de kustverdediging e.d. Opdrachten hiertoe werden aanvankelijk alle via de arbeidsbureaus geleid. In 1943 werden grote opdrachten geplaatst voor de Organisation Todt op Walcheren (1500 man), de marine in IJmuiden (146 man), de marine in Den Helder (500 man) en eind december 1943 600 man voor Zeeland. Al deze acties leverden echter niet het gewenste resultaat op, alhoewel velen op de vrij hoge lonen afkwamen. Voortaan mochten ook weigeraars voor Duitsland, als gevolg van de geringe resultaten, bemiddeld worden, uitgezonderd de contractbrekers. De laatst genoemde actie in Zeeland mocht ook buiten het G.A.B. om worden gevoerd, waardoor men wat meer aanbod verwachtte. Ook daarna mochten firma's die werk voor de O.T. uitvoerden arbeidskrachten in het kader van het "Sonderbauprogramm" buiten de G.A.B.'s om werven. De arbeidsbureaus dienden dan wel op de hoogte te worden gesteld van de wervingsresultaten. Anderzijds kregen de G.A.B.'s lijsten van particuliere firma's die werk in de burgersector verrichtten. Op deze lijsten werd door de Duitse autoriteiten aangetekend wie naar de O.T. (kustverdediging) moesten worden overgeheveld. Ten behoeve van deze werknemers werden ook de cultuurtechnische werken uitgekamd. Men werd steeds makkelijker met de wervingsnormen. Eerst werden de jaarklassen 1922-1924 acceptabel verklaard en in 1944 mochten eerst arbeiders van de Cultuur-Technische Dienst en later zelfs bouwvakarbeiders voor de O.T. worden bemiddeld. In 1942 werd bepaald dat bepaalde bouwvakarbeiders, voornamelijk ijzervlechters, niet naar Duitsland of Frankrijk bemiddeld mochten worden indien er opdrachten van de O.T. ten behoeve van de kustverdediging waren.

Begin 1943 had men op Walcheren direct 1500 timmerlieden, ijzervlechters, betonarbeiders en grondwerkers nodig en de daaropvolgende opdracht bedroeg 2500 man. Teneinde verloop te voorkomen diende men direct tot dienstverplichting over te gaan. De mensen werden in kampen ondergebracht. De actie leverde in eerste instantie slechts weinig resultaat op, waarna ieder G.A.B. een aantal op kreeg dat direct "geleverd" moest worden. Zo'n opgave werd eerst in februari en daarna in maart verstrekt. De dienstverplichting werd steeds verlengd.

Ondanks de vele mogelijkheden die geboden werden bleef het resultaat beneden de eisen welke van Duitse zijde werden gesteld. Dit leidde ertoe dat de z.g. "Gemeinde-einsatz" toegepast ging worden. Dit hield in dat burgemeesters arbeidskrachten dienden aan te wijzen voor werken die in hun gemeenten ten behoeven van de Wehrmacht werden verricht. Hiervoor kwamen personen in aanmerking van 18-50

jaar. De duur van de tewerkstelling bedroeg 14 dagen en later 1 maand. Het was een soort wisselsysteem, waarbij alle arbeiders als ongeschoolden werden beschouwd en ook als zodanig werden betaald.

In begin 1944 werd bepaald dat de aanwijzing door de arbeidsbureaus zou plaatsvinden teneinde de burgemeesters, die overal protesteerden, buiten schot te houden. Wel zouden de gemeenten voor de nodige gegevens moeten zorgen. E.e.a. leverde toch weer te weinig resultaat op en mede daardoor gingen de Duitsers over tot de alom bekende razzia's, nu dan geheel buiten de G.A.B.'s om. Begin 1945 werden de arbeidsbureaus tegen een gemaakte afspraak in nogmaals ingeschakeld bij een "vrijwillige" wervingsactie van de Duitsers van mannen ten behoeve van defensiewerkzaamheden in de streek Meppel-Groningen. Men stelde eenvoudig in de wervingsadvertenties dat men zich kon melden bij de arbeidsbureaus. Dekens, kleren en eetgerei moesten worden meegenomen. Deze medewerking lokte bij de arbeidsbureaus nogal verzet op, hetgeen op het Arbeidsbureau te Amsterdam slachtoffers kostte.

Ten slotte volgde na Dolle Dinsdag nog een dienstverplichtingsactie toen de Fachberaters opdracht kregen tot werving van ruim 3000 man in Dordrecht, Rotterdam en Den Haag voor Wehrmachtswerken in het oosten des lands. Door de G.A.B.'s is hieraan geen medewerking verleend.

C. LANDBOUW

Deze sector werd aanvankelijk het meest ontzien omdat hierbij direct de voedselvoorziening betrokken was. Om te voorkomen dat men elders ging werken, werd reeds eind 1940 bepaald dat landarbeiders, zowel in Nederland als in Duitsland, niet buiten hun beroep geplaatst mochten worden.

In 1940 werden ten behoeve van de vlasoogst acties gevoerd om plukkers te werven waarbij voor de ongeschoolden een scholing van 1-2 weken was gepland. Ook werd ten behoeve van de oogstvoorziening een beroep gedaan op de jeugd.

Om de moeilijkheden in de landbouw te bezweren, veroorzaakt door afvloeiing van veel personeel naar Duitsland, werd in 1942 een "Commissie arbeidskrachten voor de landbouw" ingesteld.

Deze commissie bracht hetzelfde jaar nog een rapport uit waarvan de belangrijkste conclusie was: het inschakelen van arbeiders uit de cultuurtechnische werken en de werkverruiming in mobiele colonnes ten behoeve van de oogstvoorziening.

De arbeidsbureaus moesten nagaan wie voor de colonnes in aanmerking kwamen. Het verzamelen van de aanvragen zou kunnen gebeuren door de plaatselijke bureauhouders of door de G.A.B.'s zelf. Daarna moest het G.A.B. nagaan of de aanvrager wel alle moeite had gedaan om gewone arbeidskrachten te krijgen.

Het G.A.B. voldeed vervolgens aan de aanvraag of schakelde de vakkundige ambtenaren in die de opgaven weer doorgaven aan de inspectie voor de W.V., waarna de arbeiders zowel van Cultuurtechnische werken als de werkverruiming werden aangewezen.

D. JEUGDHULPEN IN DE LANDBOUW

In 1940 werd een actie op touw gezet om jongelieden voor 2 a 3 maanden te werven als hulp in de landbouw.

Dit waren geen geoefende jongelui, zodat de boer geen al te grote verwachtingen mocht koesteren. Het ging hier desondanks toch wel om vrij zwaar werk. De jongelui kregen naast kost- en inwoning een zakgeld van f. 1,50 à f. 2,- per week. Er bestond een mogelijkheid van inwoning, maar als dit niet kon dan werd men ondergebracht in barakken. Medio 1941 waren er ongeveer 800 aanvragen binnengekomen. Deze moesten geselecteerd worden door de jeugd- of vrouwenbemiddelingsafdeling. De plaatsing werd centraal door het R.A.B. geregeld.

Alhoewel er veel propaganda voor deze acties werd gevoerd was het succes niet groot. In de Wieringermeer waren er klachten van een drietal landbouworganisaties. De klachten kwamen hier op neer, dat een vreemde gast in het gezin verzet ontmoet, dat de jongelui voor het werk ongeschikt waren en er ook vaak niet de juiste instelling voor hadden en tenslotte was er vaak een te groot milieuverschil. Uit een enquete bij 75 pachters bleek dat er slechts een enkele bereid bleek landbouwhulpen te nemen. De meeste pachters vonden de jeugdhulp overbodig. Uit het algemeen overzicht over de actie bleek dat deze te laat is gestart, dat de jongelui dachten dat het om vacantie ging, dat de boeren meenden dat zij volwaardige krachten kregen en dat sommigen weer vertrokken voor de tijd erop zat. In 1942 liet men Polygoon een propagandafilm maken, welke door de arbeidsbureaus gebruikt zou moeten worden voor de wervingsacties. Het aantal aanvragers was echter nog geringer dan in 1941. Het resultaat was dan ook in de meeste gewesten gering. In 1943 ging het om een tijdvak van 4 weken. Er werd nog meer propaganda gemaakt, maar een succes is de actie nimmer geworden. Ze liep tenslotte dood als gevolg van de geringe instelling bij beide partijen.

E. DE NOORDOOSTPOLDER

De Noordoostpolder is voor vele landgenoten een oord geweest om aan tewerkstelling in Duitsland te ontkomen, zowel legaal als illegaal. Men noemde de polder dan ook wel het "onderduikparadijs".

De vraag naar arbeidskrachten begon in augustus-september 1941 toen met de ontginning van de polder een aanvang werd gemaakt.

Benodigd waren uitsluitend landarbeiders bekend met akkerbouw. Aangezien de gehele polder nog in cultuur gebracht moest worden ging het om zware arbeid. De bemiddeling van gegadigden geschiedde door bemiddeling van de arbeidsbureaus. De eerste werving werd geleid via de vakkundige ambtenaren van het R.A.B. Huisvesting vond plaats in barakken.

De vakkundige ambtenaren waren: J.K. Melse in Ginneken; N.J. Rempt in Haarlem; RJ. Edens in Groningen en A.C. Schuylenburg in Arnhem.

Het aanvankelijke aantal tewerkgestelden bedroeg 1200 man, maar na februari 1942 zou dit worden opgevoerd tot 2700 man. Nu kwamen echter ook grondwerkers in aanmerking, indien zij bekend waren met de landbouwsector. Vervolgens zou men iedere maand respectievelijk 700, 600, 300, 800 en 600 man dienen te werven, maar in mei 1942 zat men al ver beneden de begroting.

Medio 1942 werd ook de Ned. Heide Mij. ingeschakeld bij de werving van arbeidskrachten.

Het blijvende grote tekort, mede veroorzaakt door voortijdig vertrek van degenen die klachten hadden, leidde ertoe dat de vertrekkers medio 1942 door middel van dienstverplichting weer tewerkgesteld werden. In ieder geval kwamen zij niet voor ondersteuning of werk ter plaatse in aanmerking.

In September 1942 werden de arbeidsbureaus verplicht om bepaalde hoeveelheden arbeiders te leveren waarbij de geplaatsten waren vrijgesteld van de "Arbeitseinsatz" in Duitsland.

Ondanks dat er bij aannemers in de N.O.P. veel contractbrekers werkzaam waren, was het tekort eind november 650 man.

De bemiddeling vond tot november 1942 plaats door het G.A.B. Zwolle, daarna werd die taak opgedragen aan het "Arbeidsbureau N.O.P." te Kampen. Dit bureau ressorteerde rechtstreeks onder het R.A.B. Het bureau regelde verder ook alle bemiddeling voor de overige Zuiderzeewerken.

In verband met de grote wervingsacties voor Duitsland was het tekort in oktober 1943 gestegen tot ±3000 man. In november daaraanvolgend bepaalde de Reichskommissar dat alle vrijkomende arbeidsdienstmannen van de lichting 1925 in de N.O.P. geplaatst moesten worden. In verband met de grote hoeveelheid vrijstellingen die verleend werden werd ook deze maatregel niet zo succesvol als men wel gehoopt had. Tenslote zij nog vermeld dat de N.O.P. voor velen toch wel een onderduikmogelijkheid bood, hetgeen weer blijkt uit de verschillende soorten beroepen en groepen die men hier aantrof w.o. joden, predikanten, e.d. Dit leidde ertoe dat de Duitsers op 17 en 18 november 1944 een razzia lieten uitvoeren door ± 4000 S.S.-mannen, waardoor de N.O.P. grondig werd uitgekamd en velen hiervan het slachtoffer werden.

F. VROUWEN

De vrouwen vielen aanvankelijk buiten de dienstverplichting met uitzondering van vrouwen woonachtig in de grensstreek. Ondanks het feit dat de dienstverplichting in het algemeen dus niet op vrouwen van toepassing was, is in 1941 en 1942 toch een relatief vrij grote groep vrijwillig naar Duitsland vertrokken, gestrikt door de propaganda en wellicht ook door andere oorzaken. Verdere dienstverplichting van vrouwen naar Duitsland is nimmer doorgevoerd, maar wel in Nederland zelf. Het was de bedoeling van de Duitsers dat de vrouwen de plaatsen zouden innemen van de naar Duitsland vertrokken mannen. E.e.a. liep tenslotte uit op een opdracht van de H.S.V. van 1-10-1942, waarbij dienstverplichting werd voorgeschreven voor textielarbeidsters in de grensstreek met de bedoeling dat zij dagelijks heen en weer zouden kunnen reizen tussen woon- en werkplaats of desnoods l x per week en personeel voor de confectie-industrie in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag in verband met het grote verloop aldaar.

Deze dienstverplichting moest door het arbeidsbureau worden opgelegd. Een poging tot vrije werving van vrouwen buiten de G.A.B.'s om liep op niets uit.

Op 7-6-1943 ontvingen de Fachberaterinnen van de H.S.V. de opdracht om meisjesstudenten, die de loyaliteitsverklaring niet hadden ondertekend, 6 maanden te plaatsen in een functie in de conservenindustrie of in de landbouw. De Fachberaterinnen hebben zich hierbij zeer actief getoond.

De regeling van 1-10-1942 werd op 15-7-1943 uitgebreid en wel zodanig dat werving door middel van dienstverplichting ook zou kunnen plaatsvinden ten behoeve van bedrijven van vitaal belang zoals Ruestung- en kledingindustrie en voedselvoorzieningsbedrijven, terwijl schoolgaande meisjes bij de oogstwerkzaamheden ingeschakeld konden worden. E.e.a. had tot gevolg dat verkeerde elementen werkzaam bij sommige arbeidsbureaus lijsten van vrouwen

gingen opvragen bij de afdeling Burgerlijke Stand van de Gemeenten, terwijl anderen warenhuizen, hotels en winkels gingen uitkammen teneinde deze vrouwen te kunnen tewerkstellen bij bovengenoemde vitale bedrijven. Op 7-12-1943 werd in Gouda een tehuis voor dienstverplichte meisjes geopend als gevolg van het grote aantal meisjes dat zich aan dienstverplichting trachtte te onttrekken. Het internaat was in feite een wasserij dat aan slechts 20 meisjes onderdak bood.

In de loop van 1944 kwam de bepaling af dat vrouwen vanaf 18 jaar ook konden worden aangewezen ten behoeven van Wehrmachtswerken.

Het laatste plan om een grotere greep op de vrouwen te krijgen bestond hierin, dat vrouwen van 17-45 jaar, zonder kinderen beneden 14 jaar, een verklaring van de Fachberaterin dat zij zich bij haar gemeld hadden moesten overleggen ter verkrijging van de nieuwe distributiestamkaart. Dolle Dinsdag onderbrak dit voornemen.

G. NEDERLANDSE ARBEIDSDIENST

De taak van het arbeidsbureau bij een organisatie als de N.A.D. bestond voornamelijk uit het behulpzaam zijn van deze dienst ten aanzien van het verstrekken van allerlei gegevens, het voorkomen dat bepaalde groepen arbeidskrachten in de N.A.D. zouden worden opgenomen en het verlenen van voorrang bij bemiddeling aan oud N.A.D.-mannen.

Zo diende men een opgave aan de N.A.D. te geven van alle personen uit de jaargangen 1922 en 1923, een maatregel van 20-5-1942.

Geen medewerking mocht verleend worden aan het tewerkstellen in overheidsdiensten van N.A.D.-personeel dat was heengegaan uit solidariteit met de vertrekkende commandant majoor J.N. Breunese.

Meisjes die zich meldden voor de N.A.D. dienden in het bezit te zijn van een verklaring van het arbeidsbureau, dat ze de laatste tijd niet gewerkt hadden. Gesloten was de N.A.D. voor personen afkomstig uit bepaalde vitale bedrijven zoals de mijn-, scheepvaart- en Ruestungindustrie. Ook werd gereglementeerd opgetreden ten aanzien van personen afkomstig uit de land- en tuinbouw of van de Organisation Todt.

H. JODEN

Met de Duitse maatregelen ten aanzien van de joden hebben de G.A.B.'s weinig te maken gehad. Slechts op een punt kwam het arbeidsbureau met de joden als groep, als volksdeel, in aanraking.

Het gewestelijk arbeidsbureau was n.l. reeds spoedig de centrale voor het plaatsen van werkloze joden in de W.V. In het begin van 1942 plaatste men ±1400 werkloze joden in W.V.-kampen. Om dit te bereiken moesten alle G.A.B.'s hun opgaven van aanwezige werkloze joden doorgeven aan de afdeling W.V. van het G.A.B. Amsterdam.

Op 20-5-1942 werd de regeling uitgebreid tot niet-werkloze joden. Het geneeskundig onderzoek van deze mensen geschiedde aanvankelijk door joodse artsen, later door "arische" artsen. Voor de werving werd ook de Joodse Raad ingeschakeld. De leeftijdsgrens voor deze tewerkstelling wisselde nogal eens. Aanvankelijk betrof het de groep van 18-55 jaar, later van 14-60 jaar en vervolgens alle joden tot 65 jaar. Van deze tewerkstelling waren wel bepaalde groepen vrijgesteld zoals gemengd gehuwden, zij die een christelijk geloof beleden, of zij die een bepaald beroep hadden zoals onderwijzer of arts en tenslotte kon men vrijgesteld worden wegens sociale redenen. De Fachberater was hierbij niet ingeschakeld. De actie werd echter op 6 oktober daaraanvolgend al stopgezet.

DE ARBEIDSINZET

Alhoewel er in de jaren 1940-1945 naar Duitsland ook arbeidsbemiddeling heeft plaatsgevonden, is in deze oorlogsperiode de veel meer ingrijpender "Arbeidsinzet" zo overheersend geweest, dat het m.i. zeker verantwoord is de gehele "bemiddeling" naar Duitsland te betitelen met "Arbeidsinzet". De allereerste opzet, direct na de capitulatie hield een verlenging in van een bestaande traditie n.l. eerst werk vinden in Nederland; lukte dat niet dan kon men, als men in het grensgebied woonde, in Duitsland gaan werken. Voelde men daar niet voor, dan werd de steun ingehouden. Arbeid in Duitsland werd dan ook tijdens de bezetting al spoedig gerekend tot "passend" werk. E.e.a. blijkt uit een circulaire van 25-6-1940 van de Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken aan de Gemeentebesturen, waaronder de "arbeidsbeurs" toen nog ressorteerde. Het betekende dat, als men niet in Duitsland wilde gaan werken, men niet voor steun of werkloosheidsuitkering in aanmerking zou komen. Uitzonderingen hierop waren: ernstige ziekte van huisgenoten, personen die fysiek of psychisch ongeschikt waren en vaders van 4 of meer kinderen beneden 10 jaar.

Toch was dit nog niet de zo ingrijpende verplichting tot het aanvaarden van arbeid in Duitsland.

Met enige goede wil is er dan ook nog wel een onderscheid te maken tussen de:

a. vrijwillige arbeidsbemiddeling en de "vrijwillige" arbeidsbemiddeling met op de achtergrond steuninhouding;
b. de verplichte arbeidsinzet.

ad a. Door middel van propaganda en wervingsacties trachtte men aanvankelijk personeel te werven voor arbeid in Duitsland en Nederland, waarbij van Duitse zijde nadrukkelijk verzekerd werd dat men niet in de oorlogsindustrie terecht zou komen. Van deze verzekering is vrijwel niets terecht gekomen. De wervingsacties omvatten ongeveer het tijdvak mei 1940 april 1942. Bekende acties in die tijd waren:

1. De z.g. Firmen-Einsatz; dit hield in dat Nederlandse krachten bij Nederlandse firma's in Duitsland geplaatst zouden worden.
2. Metaalarbeiders: deze werden al direct na de capitulatie door de Geschäftsgruppe Soc. Verwaltung geworven bij werkgevers ten behoeve van grote machinefabrieken. De arbeiders mochten later weer bij hun oude werkgever terugkeren. De actie was geheel vrijwillig, maar indien deze niet zou slagen dan zouden "maatregelen genomen worden".
3. Scheepsarbeiders: dit was een wervingsactie voor de Duitse werven van mannen tussen 20 en 50 jaar. De actie werd gevoerd door een commissie waarin o.m. de Fachberater zitting had en soms ook de metaalbemiddelaar van het G.A.B.
4. Andere acties waren: ongehuwde landarbeiders, jeugdhulpen in de landbouw, personeel voor de mijnen, de Transportkolonne Speer, binnenschippers, personeel voor het Nationalsozialistische Kraftfahrkorps (N.S.K.K.) enz.

ad b. De meer ingrijpende acties die daarop volgden hadden weinig gemeen met "vrijwilligheid", alhoewel men zich nog steeds vrijwillig kon melden. Desondanks is er bij onderstaande wervingsacties weer onderscheid aanwezig in de mate van verplichting. We kunnen deze acties verdelen in vier groepen:

1. De verschillende Sauckel-acties, zoals 1e Holland-actie, 2e Hollandactie, Rü-Nov-1942-actie en de "Stahl-und Eisen-Aktion". Deze acties vonden plaats in het tijdvak 1942-1943, waarbij tevens zij opgemerkt, dat alle hier genoemde en te noemen acties elkaar niet keurig opvolgden, doch elkaar overlapten, waarbij sommigen nog doorgingen toen latere acties al waren stopgezet.
2. De meldingsplicht van alle mannen van 18-35 jaar en het "gesloten" oproepen daarna van de jaargangen 1922-1923 en 1924. Dit vond plaats tot eind 1943.
3. Het Zurückstellungsverfahren (z.g. Z.S.-Verfahren) betekende een totale registratie van alle mannen van 18-45 jaar met uiteindelijk doel, uitzending naar Duitsland (1943-1944).
4. De totale arbeidsinzet met de daarbij gehouden grote razzia's in verschillende steden vanaf oktober 1944.

A. DE SAUCKEL-ACTIES

Deze acties ontleende hun naam aan de uitvinder ervan, Hitler's Bevollmachtigter Fr. Sauckel.

De principiële opzet hiervan was dat de bedrijven een opgave van hun personeel moesten indienen bij de Fachberaters. Hierbij moesten tevens de prioriteiten ten aanzien van de onmisbaarheid worden aangegeven.

Degene die volgens de Duitse instanties wel misbaar waren, werden in de periode april 1942 - mei 1943 opgeroepen voor arbeid in Duitsland, maar hier en daar ging men ook daarna nog wel door met de uitkamming. Sommige grote bedrijven verspreid over het gehele land, zoals Albert Hein, Simon de Wit, Philips e.a. werden centraal behandeld door het daarvoor aangewezen arbeidsbureau. De P.T.T. en de Spoorwegen werden buiten de arbeidsbureaus om behandeld. De feitelijke aanwijzing geschiedde door Duitse instanties, commissies of Fachberater. De arbeidsbureaus waren met de uitvoering belast.

De totale opzet van deze acties, buiten de dus eerder genoemde "vrijwillige" acties, was 200.000 man, waarvan een zeer groot gedeelte is vertrokken.

B. 1E HOLLAND-AKTION

Met deze actie werd op 14 april 1942 begonnen. De opdracht was de werving van 30.000 arbeidskrachten voor de Duitse metaalindustrie. De door de bedrijven ingediende personeelsstaten werden beoordeeld door commissies van 3 man, waarin o.m. de Fachberater was opgenomen.

Deze commissie bepaalde welke mensen voor de arbeidsinzet zouden moeten worden opgeroepen, waarbij weer een zekere volgorde in acht werd genomen, n.l. eerst ongehuwden, vervolgens de jongste gehuwden etc. Voor de administratieve verwerking en het op transport zetten zorgden de arbeidsbureaus.
Dienstverplichting werd pas toegepast, als de aangewezenen niet bereid bleken te vertrekken. Was men na een geneeskundig onderzoek "Reichsausgleichfahig" bevonden, dan kon men vertrekken nadat de distributiebescheiden waren ingenomen. Daar deze actie niet het beoogde succes dreigde op te leveren, werden de aanvankelijk vrijgestelden in de Ruestungsindustrie in Nederland alsnog opgeroepen, waarna het beoogde aantal toch nog werd bereikt.

C. 2E HOLLAND-AKTION

In augustus 1942 volgde een opdracht voor 40.000 man, welke "afgeleverd" dienden te worden in de maanden september en oktober.

De uitkamming zou nu geschieden door de Fachberater, maar zou zich dit keer niet uitstrekken over de Ruestungsindustrie in Nederland. De geworven krachten waren bestemd voor de Ruestungs- en voedingsmiddelenindustrie in Duitsland.

Voor deze actie kwamen in aanmerking:

1. werklozen en wachtgelders;
2. arbeiders uit stilgelegde bedrijven;
3. arbeiders uit niet Rü-industrie waar minder dan 54 uur werd gewerkt. Om dit zo te kunnen stellen had men de werktijd officieel op 54 uur vastgesteld.

Alhoewel het de bedoeling was dat de bedrijven, die ingevolge de le Holland-Aktion waren uitgekamd, niet bij deze actie betrokken zouden worden, heeft men zich hieraan niet steeds gehouden.

D. RÜ-NOV.-42-AKTION

In aansluiting op de 2e Holland-Aktion werd reeds in november 1942 de werving aangekondigd van weer 10.000 man, later aangevuld met 25.000 man en in december nogmaals aangevuld met 25.000 man. Van deze laatste groep van 25.000 man zouden 10.000 man overheidspersoneel en 5.000 studenten dienen te zijn. Gemeentebesturen moesten hun personeelslijsten hiertoe indienen bij de arbeidsbureaus, waarop de mate van misbaarheid moest worden aangegeven door het plaatsen van een kruisje achter de namen van de personeelsleden. Rood kruis betekende onmisbaar.

Blauw kruis betekende misbaar, indien vervanging volgde. Geel kruis betekende, dat deze reeds eerder waren opgegeven. De arbeidsbureaus wezen, aan de hand van deze indicaties, de personen aan, die zouden moeten vertrekken, waarbij dan allereerst de arbeidscontractanten in aanmerking kwamen. Deze actie duurde tot mei 1943 en ging daarna over in de jaargangenactie. Het resultaat van deze actie was voor de Duitsers in november redelijk succesvol, n.l. ±2/3 van het totaal van 35.000 man. De decemberactie werd een fiasco.

E. STAHL- UND EISEN-AKTION

De opdracht voor deze S. en E.-actie betrof het leveren van 22.000 metaalarbeiders voor 10 maart 1943, waarvan 8.000 man uit de Rü-industrie, waarvoor de arbeidsbureaus dan weer voor vervangende krachten moesten zorgen en de rest uit de overige industrie. Deze actie was het gevolg van de slag bij Stalingrad, waardoor

vele Duitsers uit de bedrijven onder de wapenen werden geroepen en er dus tekorten bij die bedrijven ontstonden. Deze actie werd weer door een commissie gevoerd, waaraan een ambtenaar van het arbeidsbureau was toegevoegd. De door deze commissie gemaakte voordrachten werden aan de Fachberaters gezonden.

Wisten de arbeidskrachten voorheen steeds naar welk bedrijf in Duitsland zij zouden gaan, van nu af werden zij op transport gesteld naar een bepaalde stad; alwaar het Arbeitsamt ze zou verdelen over de verschillende bedrijven. Het nadeel voor de betrokkenen was ten eerste onzekerheid voor henzelf, maar ook voor de achterblijvende gezinsleden, waardoor deze vaak te lang in het onzekere bleven verkeren over de verblijfplaats van de man.

Naast de 22.000 vaklieden, waarvan het resultaat ruim 8.000 man was, moesten ook 78.000 ongeschoolden worden uitgezonden. Het resultaat hiervan was minder dan de helft.

F. UITKAMMEN VAN JAARGANGEN

De opzet van deze actie, die in mei 1943 zou moeten starten, is geweest om alle mannen, die op een bepaalde datum geboren waren, op te roepen voor arbeid in Duitsland. Hiervoor kwamen in aanmerking mannen, geboren in de jaren 1920 t/m 1924.

Ingevolge verordening 66/1943 mocht men deze mensen in Nederland niet meer in dienst hebben met uitzondering van de afgekeurden. De bevolkingsregisters van de gemeenten zouden daartoe een opgave van genoemde groepen aan de arbeidsbureaus zenden, of zoals ook werd overwogen gegevens op kaarten laten overnemen bij de afdeling bevolking met behulp van personeel van arbeidsbureaus. Deze gang van zaken ontmoette echter zoveel verzet bij de gemeenten, dat besloten werd de gegevens ter beschikking te laten stellen door het Centraal Bevolkingsregister. Dit is ook geschied. De ontvangen gegevens waren echter verre van volledig en op de gemeenten mocht geen beroep meer worden gedaan, zodat de actie een grote mislukking is geworden.

Om de ontstane impasse te doorbreken en een grotere greep op de arbeidsmarkt te krijgen, werd een aantal maatregelen genomen waarvan de eerste was neergelegd in de verordening 20/1943 inhoudende een verbod tot het veranderen van betrekking zonder toestemming van het arbeidsbureau. Buiten de ontslagregeling vielen het overheids- en huishoudelijk personeel. Van de aanstellingsregeling werden uitgezonderd de mijnbouw, land- en tuinbouw, zee- en binnenvaart, visserij en gezondheidszorg.

Met de kort daaropvolgende verordening betreffende het stilleggen van bedrijven, voornamelijk die welke geen Wehrmachtsopdrachten hadden of bedrijven uit de land- en tuinbouwsector, trachtte men te bereiken dat personeel voor Duitsland vrij zou komen. Bepaalde beroepen als handelsreiziger, verzekeringsagent, brood- en melkbezorgers, waren taboe. Alle hierdoor vrijkomende krachten moesten aan het arbeidsbureau worden opgegeven.

G. AANMELDINGSPLICHT JAARKLASSEN

Als gevolg van het mislukken van de uitkamming via de gegevens van het centraal bevolkingsregister verscheen op 6 mei 1943 de verordening 43/1943. Deze verordening hield in dat alle mannen van 18-35 jaar verplicht werden zich te melden bij de arbeidsbureaus. Vrijgesteld zouden worden overheidspersoneel, Spoorweg- en P.T.T.-personeel, personeel van de Ned. Bank, personeel van de v.m. landmacht en geestelijken. Van deze grote groep kwamen uiteindelijk slechts 3 jaargangen in aanmerking voor een "gesloten" arbeidsinzet, t.w. de jaargangen 1922, 1923 en 1924. Bij de aanmelding op het arbeidsbureau moest de distributiestamkaart worden overlegd. Deze kaart kreeg men terug als men vrijgesteld werd; in het andere geval werd de kaart ingehouden. Het afstempelen van de kaarten van personen die vrijgesteld waren van de meldingsplicht, geschiedde collectief.

Op 10 juni begon men met de jaargang 1924 en in juli volgden de jaargangen 1922 en 1923. Voor deze groepen werd het vrijstellingsbeleid sterk besnoeid. In aanmerking kwamen mijnpersoneel, schippers van zee- en binnenvaart en landarbeiders van 1922 voor het binnenhalen van de oogst.

De situatie t.a.v. scholieren was zo dat vrijstelling nog slechts mogelijk was voor leerlingen die studeerden bij erkende opleidingsorganen. Om voor zo'n erkenning in aanmerking te komen was een verklaring nodig van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming. Verder kregen uitstel de leerlingen van middelbare scholen, kweekscholen, Zeevaart- en machinistenscholen, Land- en tuinbouwscholen en mijnwerkerscursussen, ouder dan 18 jaar.

De voor deze actie afgekeurden mochten niet meer naar hun oude werkgever terug, doch moesten worden geplaatst in de Ruestungindustrie in Nederland.

Van het oproepen van oudere jaargangen heeft men afgezien. Het grensgebied en de N.O.P. waren nog uitwijkmogelijkheden voor hen die geen vrijstelling konden verkrijgen.

Met de registratie werd de afdeling migratie van het arbeidsbureau belast, die hiertoe formulieren liet drukken welke door de betrokkenen zelf moesten worden ingevuld.

Daarnaast werden registratiekaarten in gebruik genomen waarop de behandelingsprocedure werd aangetekend.

Vrijgestelden kregen een "Ausweis", welke ondertekend moest zijn door de directeur van het arbeidsbureau of door zijn plaatsvervanger en die tevens voorzien moest zijn van een G.A.B.-stempel. De genummerde Ausweise werden in afgetelde hoeveelheden door het hoofdbureau aan de arbeidsbureaus beschikbaar gesteld, waar ze in safes bewaard moesten worden. Het verlengen van een Ausweis vond plaats door middel van een aantekening op de rugzijde. De actie bracht niet het resultaat op dat de Duitsers ervan verwachten, mede als gevolg van de vele vrijstellingen, al dan niet legaal verleend.

Het totale resultaat is wel eens op ±48.000 man geschat. De gevolgen hiervan waren dat bij de komende acties het arbeidsbureau naar het tweede plan werd verschoven en de Duitsers het heft meer en meer zelf in handen namen.

H. ZURÜCKSTELLUNGSVERFAHREN

Deze nieuwe actie kwam hierop neer dat de bedrijven uit bepaalde bedrijfstakken vrijstellingen voor hun personeel moesten aanvragen bij de verschillende "Betreuende Dienststellen."

Bij alle Ramers van Koophandel kon men hiertoe driedelige z.g. Z-kaarten aanvragen voor al het mannelijk personeel van 18-45 jaar (later 50 jaar). Op deze kaarten moesten alle personalia worden vermeld benevens de eventuele reden van onmisbaarheid als gevolg van een onderzoek van de vakgroep. Via de Betreuende Dienststellen werden deze kaarten aan de Fachberater gezonden. Het aanwijzen geschiedde dus bij de Betreuende Dienststellen. De beslissing werd op de kaart vermeld. De Fachberaters zonden de drie kaarten naar het arbeidsbureau (Z1), naar de Betreuende Dienststelle (Z2) en naar het bedrijf (Z3).

Op de Z1 kaart werd d.m.v. een ruiter aangegeven of men was afgewezen, vrijgesteld tot nader order of vrijgesteld tot een plaatsvervanger was gevonden. De bedrijven die de Z-kaarten hadden ingediend kregen een "Quittungskarte", die hen voor sluiting behoedde. De actie was niet van toepassing op landbouwpersoneel, maar wel op overheidspersoneel.

De actie strekte zich uit over een zeer grote groep van mensen, waarvan er ±300.000 in aanmerking zouden moeten komen voor uitzending.

Deze actie werd een groot fiasco als gevolg van verzet in bedrijven, verzet van de illegaliteit en het geknoei met de kaarten op vele arbeidsbureaus.

DE TOTALE ARBEIDSINZET

Na de wervingsacties, beter bekend als de z.g. Sauckel-aktionen, werden de pogingen der Duitsers om arbeidskrachten te krijgen steeds driester. De daaropvolgende acties, die steeds onmenselijker werden, brachten niet het succes dat men ervan verwachtte. Inmiddels werd de militaire positie van Duitsland in 1944 er niet beter op. De bedrijven in Duitsland hadden vrijwel al hun voor de krijgsmacht bruikbare mensen moeten afstaan. Het vervangen hiervan door buitenlandse arbeidskrachten ging steeds slechter.

Een laatste wanhopige maar zeer wrede poging was de totale arbeidsinzet, waarbij echter de G.A.B.'s niet meer zijn ingeschakeld, behoudens een enkele uitzondering.

De Duitsers gingen over tot straatrazzia's. De slachtoffers werden zonder pardon bij verdedigingswerken of in Duitsland tewerkgesteld.

De arbeidsbureaus gingen ertoe over om aan de gezinnen van weggevoerde arbeiders, die niet meer in het onderhoud van hun gezin konden voldoen, uitkeringen te verstrekken.

Een opdracht aan de arbeidsbureaus om personeel te werven voor de IJssellinie had slechts een gering resultaat, zodat ook hiervoor razzia's werden gehouden.

De laatste officiële actie waarbij de Fachberater werd ingeschakeld vond plaats in januari 1945, de z.g. Liese-Aktion. Alle mannen van 17-40 jaar moesten zich melden voor deportatie naar Duitsland.

Als gevolg van de hongersnood in sommige grote steden was de toeloop daar nog vrij groot. De arbeidsbureaus liepen leeg, alleen de afdeling comptabiliteit werkte nog door, aangezien deze belast was met het verstrekken van uitkeringen aan achtergebleven gezinnen. Deze overbruggingssteun werd uitgekeerd, indien de vrouw verklaarde dat haar man naar Duitsland was gevoerd. De steun werd ook wel aan onderduikers uitgekeerd.

ARBEIDSINZET LAND- EN TUINBOUW- EN OVERHEIDSPERSONEEL

A. OVERHEIDSPERSONEEL

Het overheidspersoneel was lang buiten schot gebleven, omdat men bevreesd was dat het overheidsbestuur teveel ontwricht zou worden.

Op 12 januari 1943 bepaalde Generalkommissar für Besondere Verwendung Schmidt dat 10 tot 20 pet. van het overheidspersoneel naar Duitsland diende te worden gezonden.

Hoe dit gegaan is, is reeds vermeld onder de Rü-Nov-42-actie. Toen dit een fiasco was geworden en de meldingsplicht werd afgekondigd, werd het overheidspersoneel wel vrijgesteld, maar men moest zich melden teneinde de distributiekaart te laten afstempelen.

De ZS Verfahren-actie werd vervolgens ingevoerd en toegepast op reeds eerder vrijgestelden, dus nu ook op het overheidspersoneel. Het resultaat was dat ±3.400 man naar Duitsland vertrok, hetgeen een kleine groep was vergeleken bij het grote aantal afgekeurden.

Een enquête bij overheidslichamen door de Duitsers ingesteld bracht aan het licht hoe gering het resultaat was geweest. Dit had tot gevolg dat een na-uitkamming zou plaatsvinden. Velen doken toen onder, waardoor in augustus 1944 aan deze actie een einde kwam. Het resultaat was blijkbaar voor de Duitsers nog net aanvaardbaar.

B. LAND- EN TUINBOUW

Direct na de capitulatie trachtte men de vooroorlogse bemiddeling van landarbeiders naar Duitsland weer op gang te brengen. Landarbeiders mochten niet buiten hun beroep gaan werken. De werving was vrijblijvend.

In 1941 kwam er een verzoek binnen tot plaatsing van 30.000 landarbeiders in Duitsland. Het succes was gering. In 1942 werd een poging ondernomen om bloembollenbedrijven uit te kammen. Hieraan werd pas een halt toegeroepen toen de mensen al in de trein zaten.

Toen de landarbeiders in 1943 weer werden vrijgesteld van de arbeidsinzet kregen zij een geel Ausweis dat bij de plaatselijke bureauhouder werd bewaard en dat hij pas meekreeg als hij een oproep kreeg van het arbeidsbureau. Voor de jaargangenacties waren de gele Ausweise niet meer geldig en gold ook voor hen de gewone procedure. Landarbeiders van de jaargang 1922 kregen vrijstelling van de arbeidsinzet (bruin Ausweis), teneinde de oogst binnen te kunnen halen. Daarna trachtte men algehele vrijstelling te verkrijgen. Vrijgesteld werden ook personen afkomstig uit gebieden waar mond- en klauwzeer heerste.

De dubbele bemoeiing van 2 Hauptabteilungen, n.l. "Soziale Verwaltung" en "Ernährung und Landwirtschaft" was er de oorzaak van dat de landarbeiders er zo betrekkelijk goed zijn afgekomen. De een bevorderde de uitzending, de ander hield het tegen en gezien deze laatste belast was met het vrijstellingsbeleid, was dat voor de groep gunstig.

C. JEUGDHULPEN IN DE LANDBOUW

Jeugdhulpen in de landbouw was als zovele zaken in deze tijd een typische Duitse aangelegenheid. Het doel ervan in Duitsland was om de stadsjeugd meer begrip bij te brengen voor de landbouw.

De acties die ook in Nederland werden gevoerd waren dan ook van vrij korte duur.

In 1940 reeds trachtte men jongens en meisjes van 16-18 jaar voor drie maanden bij Duitse boeren te plaatsen.

In 1941 is men met een actie gestart voor een z.g. "Landjahr" in Duitsland. Doel hiervan was scholing gedurende een jaar in de landbouw voor jeugdige mannen van 16-20 jaar. Als vergoeding ontvingen zij kost en inwoning en een zakgeld, dat, afhankelijk van de leeftijd, varieerde van 18 tot 45 R.M. per maand. Bij hun vertrek kregen zij reis- en verteringsgeld. Plaatsing vond voornamelijk plaats in Rheinland-Westfalen en Neder-Saksen. Gedurende zo'n jaar kreeg men 2x14 dagen vacantie.

ADVIESBUREAUS VOOR ARBEID IN HET BUITENLAND

Alhoewel het arbeidsbureau het aangewezen orgaan voor de arbeidsbemiddeling was, richtten de Duitsers in een zestal plaatsen (later 13) z.g. "Deutsche Beratungsstellen" op ter activering van de arbeidsbemiddeling naar Duitsland. Deze Duitse bureau's bleken echter niet aan te slaan bij het publiek, reden waarom men in 1942 deze bureaus omdoopte in "Adviesbureaus voor arbeid in het buitenland". Alhoewel men zich hier kon melden als kandidaat voor werk in Duitsland hadden deze bureaus voornamelijk propagandistische betekenis. Er was een nauwe samenwerking met de arbeidsbureaus en zelfs was er wel personeel van arbeidsbureaus gedetacheerd. Van iedereen die zich op zo'n bureau meldde werd een kaart ingevuld welke aan het arbeidsbureau werd gezonden voor controle of men wellicht te doen had met contractbrekers. De aan de arbeidsbureaus verbonden Fachberaters hadden ook het toezicht op deze "Adviesbureaus".

TERUGKEER UIT DUITSLAND

Terugkeren uit Duitsland kon legaal of illegaal gebeuren. Het legaal terugkomen kon b.v. in het begin (1940-1941), toen men nog voor een bepaalde tijd weg ging en het contract dus op een bepaald ogenblik was afgelopen. Ook met verlof gaan was een vorm van terugkeer. Van zo'n terugkeer werd op een arbeidsbureau steeds een "terugkeerrapport" opgemaakt.

Redenen om teruggeroepen te worden waren b.v. bepaalde familieomstandigheden, ernstige ziekte en bevalling echtgenote.

Illegale terugkeer was b.v. het plegen van contractbreuk of het niet terugkeren van verlof.

Illegale terugkeer betekende in 1940 al het inhouden van steun, geen plaatsing in de werkverruiming en de plicht om terug te keren naar de oude werkgever in Duitsland. Later ging men ertoe over om voor de z.g. contractbrekers speciale kampen in te richten. Om deze kampen te bevolken gaven de Fachberaters de namen van de contractbrekers, die zij via de H.S.V. van de Duitse Arbeitsamter ontvingen, door aan S.D. of speciale politiecommando's, die dan de jacht op deze mensen openden. Om het euvel van niet terugkeren te onderdrukken voerde men eind 1943 de regel in dat men voor elkaar borg moest staan. Ook de distributiebescheiden werden een strijdmiddel tegen contractbreuk.

In 1941 werd aan de legaal teruggekeerden een inschrijvingskaart verstrekt door het arbeidsbureau met aantekening "geen bezwaar tegen uitreiking distributiebescheiden".

In Maart 1944 werd zo'n verklaring vereist van de Fachberater. Het legaal terugkeren naar Nederland betekende wel dat voor de teruggekeerde een vervanger moest worden gezonden, buiten de lopende acties om. Ook betekende legale terugkeer niet dat men voorgoed thuis was. Al tijdens de Sauckel-acties deelde de H.S.V. mede dat ongehuwden en gezonde gehuwden best nog eens uitgezonden konden worden.

Contractbrekers, die in kampen waren ondergebracht, bekend zijn het kamp Erica te Ommen en het Durchgangslager te Amersfoort, werden na zo'n verblijf toch weer op transport gesteld naar Duitsland, maar soms ook wel naar Estland en zelfs wel naar een Duits concentratiekamp. Het aantal via het kamp Amersfoort vervoerde contractbrekers wordt op ruim 13.000 gesteld.

De terugkeer van alle in Duitsland aanwezigen na de capitulatie is een hoofdstuk apart, waarvoor verwezen wordt naar het archief van de afdeling Repatriëring. Deze afdeling ressorteerde niet onder het R.A.B.

PROCEDURE T.A.V. DE PLAATSING IN DUITSLAND

A. OPDRACHTEN

Duitse ondernemers dienden hun aanvragen om personeel in bij het Arbeitsamt. Deze zond ze via het Landesarbeitsamt naar het Reichsarbeitsministerium, later naar de Generalbevollmächtiger für den Arbeitseinsatz. Vandaar werden de aanvragen gezonden naar de Geschaftsgruppe (later Hauptabteilung) Soziale Verwaltung in Nederland, die ze weer doorzond naar de Aussenstellen, R.A.B. en Fachberaters bij de G.A.B.'s.

B. DE TEWERKSTELLING

De procedure welke gevolgd moest worden was vrij omvangrijk, waarbij niet op een formuliertje werd gekeken. De procedure vertoonde het volgende beeld:

1. Allereerst vond de oproep plaats, waarna de opgeroepene zich al dan niet meldde bij het arbeidsbureau. Meldde hij zich dan werd een vragenlijst ingevuld, waarop allerlei gegevens vermeld moeten worden. Solliciteerde men naar een bepaalde functie (meestal de "betere" banen), dan moesten z.g. "Bewerbungsbogen" worden ingevuld. Daarna volgde een "namentliche Anforderung".
2. De uitslag van het geneeskundig onderzoek werd vermeld op een Ueberweisungsschein, indien het een kleine keuring betrof en op een MD7-kaart, indien het een grote keuring betrof.
3. Uitgereikt werden textiel-, zeep- en schoenenbonnen en een bewijs voor gratis pasfoto's t.b.v. een eveneens gratis verkrijgbaar paspoort.
4. Het opmaken van een 60 pct.-verklaring hield in dat betrokkene zich accoord verklaarde dat 60 pct. van zijn te verdienen loon zou worden overgemaakt naar zijn vrouw in Nederland.
5. Vervolgens werd een "Anwerbebestätigung" opgemaakt; dit is een soort contract waarin men verklaarde accoord te gaan met het werk in Duitsland.
6. T.b.v. de noodzakelijke kleding werden naast bonnen ook voorschotten verleend.
7. Aan de betrokkenen werden instructies gegeven hoe te handelen bij werkaanvaarding in Duitsland b.v. in geval van ziekte familieleden e.d. Veel gegevens waren opgenomen in het boekje dat uitgereikt werd "Wegwijzer voor hen die in Duitsland gaan werken".
8. De transportlijst, welke in 9-voud werd opgemaakt, bevatte de namen van degenen die met een bepaald transport meegingen. Een B-lijst bevatte alle namen van naar Duitsland vertrokken personen.
9. Op het station ontving hij de benodigde papieren op vertoon van het paspoort. Het waren een bewijs van medische goedkeuring en een vervoerbewijs. Tevens

werd f. 4,- verteringsgeld verstrekt.
10. Bij terugkeer in Nederland werd een z.g. "Rückkehrschein" of "Urlaubschein" meegegeven door de Duitse werkgever, voorzien van een stempel van het Duitse Arbeitsamt. In Nederland werd dan tenslotte voor hen, die niet meer naar Duitsland terugkeerden, een terugkeer rapport opgemaakt.
11. Was er sprake van "dienstverplichting", dan werd dit op een speciaal formulier tot uitdrukking gebracht. Naast de personalia bevatte zo'n formulier de mededeling dat betrokkene ingevolge de verordeningen 26/1942 en 48/1942 werd aangewezen voor arbeid in Duitsland en dat hij geneeskundig goedgekeurd was.

ARBEIDSBEMIDDELUNG NAAR FRANKRIJK

De bemiddeling naar Frankrijk was een zaak van vrijwilligheid. Het werk viel niet onder het begrip "passende arbeid", zodat bij weigeren van aangeboden werk aldaar ook geen steun werd ingehouden.

Arbeiders, die in Frankrijk wensten te gaan werken, gingen allen in het kader van de Organisation Todt en werden geplaatst bij Nederlandse aannemers. Bemiddeling vond via de arbeidsbureaus plaats. De aannemers waren voornamelijk gelegenheidsaannemers.

Het werk was meestal gelegen in de sector der verdedigingswerken of op vliegvelden.

Aan de achtergebleven gezinnen werd wekelijks een voorschot uitgekeerd over het uit Frankrijk over te zenden loon.

PLAATSING IN OOST-EUROPA

De eerste wervingsacties die t.b.v. Oost Europa werden ondernomen hadden de "zekerstelling van de oogst" ten doel.

Op 26 juli 1941 werd aan de arbeidsbureaus bekend gemaakt dat voor deze actie landarbeiders en boerenzoons werden gezocht voor tewerkstelling in leidinggevende functies. Het resultaat hiervan is geweest dat vrijwel uitsluitend N.S.B.'ers en andere Duitsgezinden zich hiervoor aanmeldden. In maart 1942 werd de actie, die niet aan de verwachtingen beantwoordde, stopgezet. Er waren in Letland ±200 boeren geplaatst. Iets later, n.l. in juni 1942, werd de z.g. Ned. Oost-Compagnie opgericht, welke overging tot de werving van arbeiders waaronder ook niet-landarbeiders. In oktober werd met de eerste werving van vaklieden begonnen. Men kon zich aanmelden bij de arbeidsbureaus of bij de N.O.C. Het resultaat was niet alleen

onbevredigend vanwege het geringe aantal aanmeldingen maar ook omdat er zich onder de uitgezondenen veel a-socialen bevonden en zieken, o.a. met open t.b.c, personen die kinderverlamming hadden gehad en gestraften.

Voor de Oekraïne werden mensen gezocht in het kader van de actie "Waffen SS Bouwplan Heinrich" om geplaatst te worden bij Nederlandse aannemers. De keuringvan deze mensen vond in Berlijn plaats.

In 1943 werden vele Nederlandse firma's samengevoegd in de N.V. Ned. Oostbouw. Men had voor deze combinatie 4.500 man nodig, maar de actie leverde slechts 10 pct. op, zodat de H.S.V. gebood dat tot dienstverplichting moest worden overgegaan en de arbeidsbureaus tevens gedwongen werden tot een veel intensievere propaganda. De actie heette "SS-Frontarbeiders". De mensen kregen een uniform aan en werden, als ze in de frontlijn moesten werken, ook wel bewapend, omdat men daar veel te verduren had van partisanen.

De militaire teruggang van Duitsland in Rusland leidde ertoe dat deze tewerkstelling doodbloedde.

LONEN, TOELAGEN EN VERGOEDINGEN

Gezinnen, waarvan de man in Duitsland ging werken, zouden financieel in moeilijkheden kunnen komen omdat er enige tijd zou verstrijken alvorens het verdiende loon was overgemaakt. Ter compensatie werd in 1940 daarom bepaald dat aan deze gezinnen gedurende 2 weken een uitkering op basis van het steunbedrag zou mogen worden uitgekeerd, indien zij een loon hadden minder dan R.M.50. Deze uitkeringen, verstrekt door de gemeentebesturen, moesten worden terugbetaald, indien men binnen 3 weken naar Nederland terugkeerde. Door de arbeidsbureaus werden kledingvoorschotten, verterings- en reisgelden verstrekt.

Met ingang van 1 mei 1941 werd de mogelijkheid geopend om voorschotten te verstrekken aan de gezinnen in afwachting van de vaak te lang uitblijvende loonovermakingen. Op 30 april 1943 verscheen een besluit van de Secretarissen-Generaal van Sociale Zaken en van Financiën genaamd "Regeling financiële tegemoetkomingen aan arbeiders, werkzaam in Duitsland, die niet dagelijks heen en weer kunnen reizen". De voornaamste punten in deze regeling waren:

1. Het toekennen van een sociale toelage op het loon gedurende de gehele tewerkstellingsperiode.
2. Overbruggingsgeld verving de vroegere steunuitkering. De termijn gedurende welke de uitkering werd versterkt bedroeg aanvankelijk 4 maar later 3 weken. De hoogte van de uitkering was echter hoger, n.l. gelijk aan het voorheen in Nederland verdiende loon.
3. Het verstrekken van kleding- en verteringsgelden en reiskosten.

De regeling werd later nog wel gewijzigd, maar de principiële opzet bleef. Moeilijkheden ontstonden vooral gedurende de laatste tijd voor de bevrijding, dus na de beruchte Dolle Dinsdag, toen de loonovermaking stagneerde en tenslotte geheel uitviel. Ook voor de bij razzia's weggevoerde personen golden deze problemen in dezelfde mate. Vandaar dat ook aan achterblijvende gezinnen een doorlopende overbruggingsuitkering werd verstrekt, indien men verklaarde dat de kostwinner in Duitsland verbleef.

HET ARBEIDERSTRANSPORT

Voor het begeleiden van transporten naar de grens waren transportbegeleiders aangewezen. Bestond het transport uit meer dan 60 man, dan werden er twee aangewezen. Waren er meerdere transporten, b.v. vanuit verschillende districten, dan werd bovendien een Hoofdtransportbegeleider aangewezen. Het was hun taak de mensen tot aan de grens te begeleiden, de transportlijsten te controleren en vervolgens de mensen over te dragen aan de Duitse begeleider. De transportlijsten werden in 9-voud samengesteld en werden voorzien van een nummer. Deze nummers kregen de bij het transport behorende mensen op de revers gestoken opdat men de bij elkaar horende mensen ook bij elkaar kon houden.

ARBEIDSBEMIDDELING DOOR DERDEN

Met de bijzondere arbeidsbemiddeling; zowel zonder als met winstoogmerk, heeft het R.A.B. in de oorlogsjaren weinig te doen gehad. Zoals reeds onder het hoofdstuk "De organisatie" is vermeld, waren voor beide categorieën vergunningen nodig, waarbij de vergunningen met "winstoogmerk" door de Secretaris-Generaal konden worden ingetrokken.

Aan de Joodsche Raad te Amsterdam werd in januari 1942 vergunning verleend om joods huishoudelijk en verplegend personeel bij joodse werkgevers te bemiddelen. E.e.a. geschiedde n.a.v. de verordening (198/1941), waarbij werd bepaald dat joden niet meer werkzaam mochten zijn bij niet-joodse werkgevers. Hierdoor werden joden derhalve gedwongen slechts bij joden te gaan werken. Teneinde hen daarbij behulpzaam te zijn vroeg de Joodsche Raad de vergunning aan.

Met winstoogmerk waren er voor artiesten en musici slechts 4 geconcessioneerde impressario's werkzaam, n.l. H. Ibelings in Den Haag en Fr. Mikkenie, E. Krauss en H. Orvan in Amsterdam.

De overige impressario's werden bij beschikking van 10-10-1941 de vergunning ontnomen. Ter compensatie hiervoor werd een vergoeding uitgekeerd.

T.a.v. huishoudelijk personeel bleven er 10 vergunningen met winstoogmerk en 15 zonder winstoogmerk gehandhaafd.

BEROEPSKEUZEVOORLICHTING

Na de capitulatie waren er in Nederland 39 bureaus werkzaam op het gebied van de beroepskeuzevoorlichting. Van deze 39 bureaus werden er 18 gesubsidieerd. De bureaus waren georganiseerd in een Centraal Comité inzake samenwerking voorlichting bij beroepskeuze.

Toen het R.A.B. werd opgericht werd o.m. de openbare beroepskeuzevoorlichting rijkstaak, waardoor dus het bestaansrecht aan de andere bureaus werd ontnomen. De taak van deze bureaus zou door de arbeidsbureaus worden overgenomen, waardoor ook het "Centraal Comité" zou kunnen verdwijnen. Aangezien de arbeidsbureaus nog niet direct konden starten duurde het nog tot 7 juni 1943 alvorens het "Centraal Comité" werd opgeheven.

Met de voorbereiding tot het instellen van een afdeling Beroepskeuzevoorlichting bij het R.A.B. werd eerst in april 1942 begonnen. Uit het plan dat ter tafel kwam bleek dat men wilde starten met een 9-tal bureaus, verbonden aan de arbeidsbureaus. Aan deze bureaus zouden beroepskeuze-adviseurs worden verbonden. De bedoeling zat echter voor om successievelijk aan alle arbeidsbureaus een of meerdere beroepskeuze-adviseurs te plaatsen. De bij het R.A.B. gedachte afdeling werd genoemd: "Dienst voor Beroepskeuze en Psychotechniek". Het hoofd van deze dienst zou tevens toezicht hebben op het doen en laten van de beroepskeuzebureaus in den lande.

De voorlichting zou kosteloos dienen te geschieden en zou allereerst gegeven worden aan scholieren en jeugdige werkzoekenden. Aan zo'n advies zou t.a.v. de werkzoekenden ook een geneeskundig onderzoek worden verbonden en desnoods was ook een psyckotechnisch onderzoek mogelijk. Dit laatste zou voorlopig door particuliere psychotechnische laboratoria geschieden en later wellicht door de eigen dienst. Voor deze onderzoeken was een tarief vastgesteld.

Eind 1942 ontstond het plan, dat op 1 februari 1943 ook werd ingevoerd, om de jeugdbemiddeling onder te brengen bij de Dienst voor de Beroepskeuzevoorlichting. Dit huwelijk duurde echter niet lang; in augustus d.a.v. ging men weer uit elkaar. Een zaak die nogal deining veroorzaakte was de invoering medio 1943 van een z.g. "Scholierkaart". Deze kaarten moesten door de schoolhoofden worden ingevuld, hetgeen verzet opriep bij het departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming. Na veel heen en weer geschrijf bereikte men een compromis, dat hierop neer kwam dat medewerking door de schoolhoofden slechts op vrijwillige basis zou worden gegeven.

Goed van de grond gekomen is de beroepskeuzevoorlichting gedurende de oorlogsjaren niet, mede onder invloed van de toenemende activiteiten der Duitsers t.a.v. de arbeidsinzet, waardoor de belangstelling voor beroepskeuzevoorlichting naar het tweede plan werd verwezen en deze uiteindelijk op non-actief kwam te staan.

STATISTIEKEN

De in de oorlog samengestelde statistieken bestonden uit:

a. de werkloosheidscijfers en
b. de gegevens betreffende de uitzending naar Duitsland.

Voor het raadplegen van cijfers dient er allereerst op gewezen te worden dat in het archief van het R.A.B. geen cijfermateriaal meer aanwezig is. Voor de officiële gegevens, voornamelijk de werkloosheid betreffende, kan geput worden uit de gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (maandschrift van het C.B.S.).

T.a.v. de beschikbare cijfers over de ad b. genoemde categorie moet aangenomen worden dat deze niet betrouwbaar zijn als gevolg van:

1. het opvoeren van gegevens door de arbeidsbureaus;
2. dubbele boekingen;
3. het niet beschikken over enig cijfermateriaal t.a.v. de (illegaal) teruggekeerde arbeiders.

Op allerlei plaatsen kan men gegevens en cijfers tegenkomen over tewerkstelling van arbeiders in Duitsland. Geen van deze gegevens geven echter een zeker beeld. Naast de officiële gegevens van het C.B.S. kan nog verwezen worden naar:

a. verslagen van directeurenvergaderingen;
b. "De Arbeidsinzet" van B.A. Sijes, die ook cijfers publiceert, ontleend aan Duitse bronnen en die cijfers ook van commentaar voorziet (Uitg. M. Nijhoff, Den Haag 1966);
c. het verslag van het Ministerie van Sociale Zaken gedurende het 2e halfjaar van 1945;
d. "De Openbare Arbeidsbemiddeling gedurende de bezettingstijd (1940-1945)" door dr. A.J.H. Bauer {Uitg. Waltman, Delft 1948).

DE BEVRIJDING

Gedurende de laatste oorlogsjaren werd bij de regering reeds overwogen welke maatregelen getroffen zouden moeten worden teneinde het bestuur in Nederland direct na de bevrijding te kunnen overnemen.

T.a.v. het Rijksarbeidsbureau werd op de eerste plaats bij Koninklijk besluit van 17 juli 1944 (Stbl. Nr. E51) bepaald dat deze instelling met zijn arbeidsbureaus gehandhaafd zou blijven. Tot haar taak zou naast arbeidsbemiddeling ook behoren de scholing, her- en omscholing van volwassenen. Tevens werd ingevoerd een meldingsplicht voor werklozen, ook hier met als sanctie het inhouden van steun bij het niet aanvaarden van passend werk. Eveneens verscheen tegelijkertijd in Londen het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen van 17 juli 1944, Stbl. Nr. E52, waarin het aanstellen en ontslaan van werknemers werd geregeld. De maatregelen zijn wel in oorlogstijd getroffen, maar vallen eigenlijk buiten het kader "Rijksarbeidsbureau in oorlogstijd" omdat deze besluiten zijn gevallen zonder dat zij direct van invloed zouden kunnen zijn op het Rijksarbeidsbureau, hetgeen ook de bedoeling niet was daar ze genomen zijn voor de periode die na Duitsland's capitulatie zou ontstaan.

Wel van toepassing waren deze maatregelen op het zuiden van het land toen dat in September 1944 werd bevrijd.

Als gevolg van deze bevrijding kwamen de arbeidsbureaus in het zuiden los te staan van het hoofdbureau in Den Haag. Men voerde tot de algehele bevrijding van het land een eigen beleid, geënt op de Londense besluiten o.l.v. het toenmalige hoofd van het Gewestelijk Arbeidsbureau te Eindhoven, mr. P.h. Werner. Tenslotte nog het een en ander over de mensen die het R.A.B. en de Gewestelijke Arbeidsbureaus in oorlogstijd bevolkten. De arbeidsinzet, zoals hiervoor besproken, heeft zijn sporen wel achtergelaten op het ambtenarencorps. Gedurende de 5 oorlogsjaren waren niet alle ambtenaren bereid loyaal mee te werken met Duitse maatregelen, die steeds driester werden. Dit had tot gevolg dat gedurende de oorlogsjaren ±400 personen zijn ondergedoken, dat 20 pct. van het personeel op de een of andere manier het slachtoffer is geworden van Duitse druk of terreur, dat 274 ambtenaren werden gearresteerd en 131 naar concentratiekamp of gevangenis werden gevoerd. In totaal zijn 51 personen gefusilleerd of in een concentratiekamp overleden; 7 personen werden vermist en 6 werden op een of andere manier slachtoffer van de bezetting.

Ook na de bezetting vielen er slachtoffers, maar nu als gevolg van de zuivering. Van de gemiddelde bezetting, die op ±3.000 wordt geschat, is 18 pct., d.i. 554 man, ontslagen; 3 1/2 pct., d.i. 105 man, werd disciplinair gestraft en tegen 12 pct. van hen die door de zuiveringscommissie werden doorgelicht, d.i. 351 man, behoefden geen maatregelen te worden genomen.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Bauer, A.J.H. *De Openbare arbeidsbemiddeling gedurende den bezettingstijd (1940-1945)*, Delft,1948.

Bestuursalmanak voor het bezette Nederlandsche gebied, 1942-1943, samengesteld door het Departement van Algemene Zaken, 's-Gravenhage, 1942.

Cursus over de Rijksarbeidsbemiddeling. Uitgave Rijksarbeidsbureau. no. 9, z.j. (1941).

Departement van Sociale Zaken. *Verrichtingen gedurende het jaar 1940-1941, 1942 en 1943.* Rijksuitgeverij, 's-Gravenhage.

Economische en sociale kroniek der oorlogsjaren 1940-1945. Centraal bureau v.d. Statistiek. Uitg. Mij. De Haan, Utrecht, 1947.

Jaarverslagen van de Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling. (v.a. 1930).

Lier, Th. van. *De arbeidsbemiddeling en werkloosheidszorg in nieuwe banen.* Vermande Zn., IJmuiden, 2e druk, okt. 1940.

Nederlands Arbeidsfront. *Wat U weten moet als U in Duitsland gaat werken.* Amsterdam, 1943.

N.V.V. Jaarverslag over de jaren 1940-1945.

Scholtens, A.L. *De secretarissen-generaal.* In: *Onderdrukking en Verzet, I*, blz 398-417.

Sijes, B.A. *De arbeidsinzet, de gedwongen arbeid van Nederlanders in Duitsland, 1940-1945*, 's-Gravenhage 1966.

De techniek van de arbeidsbemiddeling. Uitgave Rijksarbeidsbureau, no. 5, Rijksuitgeverij, 's-Gravenhage, 1941.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

Het archief van het Rijksarbeidsbureau gedurende de oorlogstijd, omvat de periode 1940-1945. Alhoewel het R.A.B. na de capitulatie niet werd opgeheven maar ingevolge een in Londen genomen besluit haar taak, zij het op andere wijze, bleef voortzetten, bleek het, als gevolg van de bijzondere positie, die het R.A.B. in oorlogstijd bekleedde, mogelijk het archief over deze periode geheel los te zien van het archief hetwelk na de oorlog gevormd werd. Daarom werd besloten het archief over deze periode reeds te inventariseren. Voor de instelling van het R.A.B. in 1940, toen nog Rijksdienst voor de W.V. en A.B., en ook na de instelling werden de bescheiden chronologisch in portefeuilles per onderwerp geordend. Dit duurde tot September 1941 toen besloten werd tot invoering van een zaaksgewijze ordening van bescheiden, daarbij gebruik makend van een door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten uitgegeven "Code ten behoeve van de archief ordening der

administratie van de Arbeidsbemiddeling". Voor de registratie der stukken werd het fiche-doorschrijfsysteem ingevoerd. De code werd herzien in 1946. Het bestaande archief werd afgesloten en begonnen werd met een geheel nieuw archief. Aansluitend hierop werd eveneens bepaald dat op de Gewestelijke Arbeidsbureaus en de bijkantoren hetzelfde systeem per 1 januari 1942 zou worden ingevoerd.

Het Rijksarbeidsbureau was het eerste rijksorgaan dat overging tot de zaaksgewijze ordening, daarbij gebruik makend van een decimale code samengesteld door de V.N.G. Het hoofd van het toenmalige R.A.B.-archief was Mej. A.C.J. Schmidt. In 1943 werd de heer J. Klopper belast met de waarneming van deze functie in verband met ziekte van de cheffin. Hij volgde haar in 1946 definitief op als chef.

Het archief bevond zich van 1940 tot 1943 in het KLM-gebouw in Den Haag. Op 4 januari 1943 werd het archief met de gehele dienst op last van de Duitse autoriteiten overgebracht van Den Haag naar Amsterdam en ondergebracht in het Scheepvaarthuis aan de Prins Hendrikkade.

Op 1 oktober 1945 werd het archief ondergebracht in het pand Willemsparkflat aan de Zeestraat in Den Haag. Gedurende de na-oorlogse jaren werd van dit archief door velen gebruik gemaakt. Dit gebruik maken geschiedde in die tijd nog niet op de gewenste wijze. Op de eerste plaats werden dossiers en incidentele stukken "in beslag genomen" door de Politieke Opsporingsdienst (P.O.D.). Op het doen en laten met de bescheiden door deze instelling is geen enkele controle mogelijk geweest. Vervolgens werd het archief ter beschikking gesteld aan de heer dr. A.J.H. Bauer ten behoeve van zijn proefschrift. "De openbare arbeidsbemiddeling gedurende den bezettingstijd".

Alhoewel niet gezegd kan worden dat hierbij stukken zoek raakten, werd dit wel mede de aanleiding het archief opnieuw te ordenen. Daarna deed het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie een beroep op het archief ten behoeve van een door de heer B.A. Sijes samen te stellen monografie nr. 11 "De Arbeidsinzet".

Gezien bovenstaand verzoek en overwegende de toestand waarin zich het archief voornamelijk over het tijdperk 1940-1941 toen bevond, werd besloten het gehele archief over het tijdperk 1 mei 1940 -1945 opnieuw te ordenen. Hierbij werd gebruik gemaakt van de inmiddels herziene code voor het Rijksarbeidsbureau 1946. Het vermoeden bestaat dat ook door anderen, gedurende en ook nog na de oorlog, stukken uit de bestaande dossiers zijn verwijderd. Bewijzen hieromtrent zijn vanzelfsprekend niet aanwezig.

Aangezien elk dossiernummer steeds een omslag omvat is volstaan met het vermelden van het aantal omslagen bij de hoofdgroepen.

Omdat de meeste dossiers vrijwel steeds het tijdvak 1940 - 1945 omvatten is slechts, indien dit een verduidelijking bleek te zijn, een jaaraanduiding vermeld.

Onderwijsaanduidingen als HTS, MTS, e.d. zijn aanduidingen zoals die in de oorlogsjaren golden. Dit in verband met de andere betekenis welke hieraan toegekend wordt sedert de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs (z.g. Mammoetwet).

DE VERWERVING VAN HET ARCHIEF
Overbrenging van een overheidsarchief

Inhoud en structuur van het archief

SELECTIE EN VERNIETIGING
Bij de herordening van het gehele archief over het tijdperk 1 mei 1940 -1945 werd geen officiële vernietiging toegepast; wel werden incidenteel niet van belang zijnde stukken vernietigd.

Verwant materiaal

BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN
Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

VERWANTE ARCHIEVEN
In dit archief zijn geen personeelsdossiers opgenomen omdat deze zijn ondergebracht in het centraal personeelsarchief van het Ministerie van Sociale Zaken en dus niet behoren tot het archief van het Rijksarbeidsbureau. Voor het raadplegen van deze dossiers moge verwezen worden naar genoemd archief. (5.910.5063 - Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid: Organisatie en Personeel, 1940-1994)

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN

HET ORGANISME

A ORGANISATIE, REORGANISATIE

De reorganisatie der openbare arbeidsbemiddeling, ingevolge de beschikking van 24-9-1940, inhoudende:
1. de overgang van gemeente- naar rijkstaak
2. de instelling van het Rijksarbeidsbureau
3. de instelling der gewestelijke arbeidsbureaus.

hiervoor raadplege men de inventaris van het archief van de Afdeling Arbeidsbemiddeling van de Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling 1916-1940, door P. van Midden. Uitgave van het Ministerie van Sociale Zaken.
Zie voor de organisatie van de afdeling Geneeskundig Onderzoek van het Rijksarbeidsbureau in de jaren 1940-1945, dossier nr. 227.

1 Reactie van de gemeente Amsterdam op de tot Rijkstaak geworden organisatie der Arbeidsbemiddeling,
1945

2 Plan tot grotere centralisatie d.m.v. bovenplaatselijke functies in het bemiddelingsapparaat,
1944-1945

3 Instellen van zitdagen. Het houden van zitdagen door ambtenaren van een gewestelijk arbeidsbureau in plaatsen waar geen arbeidsbureau is gevestigd.

4-6 Verslagen van vergaderingen van directeuren van arbeidsbureaus,
1941 - 1944

4 Deel 1
5 Deel 2
6 Deel 3

7 Verslag van de vergadering van directeuren van gewestelijke arbeidsbureaus in het bevrijde gebied te Eindhoven.

8 Instelling van een coördinatiedienst en van inspecties,

1943-1944
Het aanstellen van 5 N.S.B.'ers te belasten met de controle op het beleid der arbeidsbureaus.

9 Codes, t.b.v. de archiefordening van het Rijksarbeidsbureau vanaf 1942. Deze codes werden eveneens gebruikt door de gewestelijke arbeidsbureaus en bijkantoren.

10 Propaganda en publiciteit o.m. advertentiebeleid en radiopraatjes, in de jaren
1940 -1945

11 Aanslagen op arbeidsbureaus tijdens de oorlog
1940 -1945

12 Toestand op diverse arbeidsbureaus na 5-9-1944 (z.g. Dolle Dinsdag).

13 Aanstelling en taak van Fachberaters, verbonden aan de gewestelijke arbeidsbureaus.
Het dossier bevat:
1. de aanstelling van de Fachberaters
2. de organisatie van de Hauptabteilung Soziale Verwaltung
3. de kosten der Fachberaters
4. de taakafbakening tussen directeur G.A.B. en Fachberater
5. optreden van Fachberaterinnen in Maastricht.

14 Dossier behorende tot het archief van de Hauptabteilung Soziale Verwaltung betreffende de organisatie en personeelsaangelegenheden van het Rijksarbeidsbureau.

15 Het arbeidsbureau te Londen,
1942-1943
Enige stukken over de werkzaamheden en de resultaten van dit bureau.

16-17 "Overzicht van de werkzaamheden van het Rijksarbeidsbureau in Oorlogstijd", proefschrift van dr. A.J.H. Bauer, o.m. rapporten over Ir. R.A. Verwey en J.A. Knetsch.
1946-1947
16 Deel 1
17 Deel 2

B PERSONELE AANGELEGENHEDEN

18 Rechtsherstel ambtenaren,
1945-1948
Een K.B. van 7-9-1944 inzake het rechtsherstel van ontslagen ambtenaren en een K.B. van 20-11-1945 betreffende herziening van tijdens de bezetting verleende ontslagen.

19 Geneeskundig onderzoek van het personeel,
1942-1944

20 Standpunt van ambtenaren t.o.v. de N.S.B.,
1942-1943
Het afleggen van verklaringen omtrent sympathiseren met de N.S.B. en het verstrekken van opgaven van leden aan de N.S.B

21 Overname personeel van de gemeenten i.v.m. de reorganisatie der Arbeidsbemiddeling,
1940-1941

22 Aanstelling van directeuren van Gewestelijke Arbeidsbureaus en bijkantoren.

23 Overname van op wachtgeld gesteld personeel van de N.V. Willem Ruys en Zn.,
1941

24 Aanstelling van personeel ; 1. algemene richtlijnen ; 2. uitbreiding formatie i.v.m. de Sauckel- en andere wervingsakties ; 3. aanstelling vroegere leiders van de Nederlandse Arbeidsdienst ; 4. mannelijk personeel beneden 30 jaar.

25 Verstrekken van opgaven van personeel der G.A.B.'s aan Duitse en Nationaal-Socialistische Instellingen,
1944
Opgaven aan:
1. De Arbeitseinsatzpolizei te Ommen
2. Korps van Kameraden der N.S.B.

26 Slachtoffers ambtenarenverzet in de jaren
1940 - 1945

27 Ambtseed
1942
Het afleggen van de eed (Duitse formulering) en de daarbij af te leggen verklaringen omtrent verboden lidmaatschappen en ariërschap.

28 Ontslag van personeel.
1. i.v.m. uitvoering van de dienstverplichting.
2. Met goedvinden van de H.S.V.
3. i.v.m. onregelmatigheden in 1944.
4. In opdracht van de H.S.V.
5. Correspondentie betreffende een viertal arbeidsbureaus.

29 Het vormen van "Kolonnen für Sonderaufgaben",
1943-1944
Het vormen van een zestal groepen, bestaande uit 2 bemiddelaars en 2 adm. krachten t.b.v. de bemiddeling naar Duitsland

30 Zuivering van personeel,
1945
Algemene voorschriften en het instellen van een zuiveringscommissie welke ten doel had de politieke houding van het personeel gedurende de oorlog te onderzoeken.

31 Vervulling Arbeidsdienstplicht.
Het stellen van voorwaarden aan nieuw aan te stellen personeel, reeds in dienst zijnd dienstplichtig personeel en het eventueel ontslag bij niet voldoen aan deze voorwaarden.

32 Toestemming tot afwezigheid in bijzondere gevallen,.
1942
Toetreding tot de vrijwillige hulppolitie.

33 In krijgsgevangenschap voeren van personeel,
1942- 1944
1. Algemene voorschriften
2. Nominatieve opgaven
3. Uitbetaling salarissen.

34 Het dragen van insignes en uniformen der N.S.B. en het voeren van ambtelijke titels, o.m. het dragen van winterhulpspeldjes.
1942

35 Toestemming tot het indiensttreden van personeel van het R.A.B. bij de "Landwacht Niederlande",

1943

36 Personeel van Joodse bloede,
1941-1942
Ontslag van deze categorie uit de openbare dienst en het verstrekken van opgaven van personeel gehuwd met een Joodse echtgenote.

37 Personeelsformatie hoofdbureau
1. De formatie in 1941.
2. De formatie na de bevrijding.

38-40 Bezoldiging personeel.
38 Bezoldiging algemeen.
39 Salariëring personeel R.A.B., 1943-1944
a. van de jaarklassen 1923-1924
b. leden van de Ned. Landwacht.
40 Klasse-indeling Gewestelijke Arbeidsbureau's.

41 Reis- en verblijfkosten voor personeel tijdens de Duitse bezetting.
1 bij transportenbegeleiding
2 het bijwonen van N.S.B. vergaderingen
3 overplaatsing ambtenaren van Den Haag naar Amsterdam

42 Regeling en liquidatie overwerktoelage,
1942-1948

43 Volkstuintjes voor personeel R.A.B. i.v.m. de voedselschaarste,
1944-1945

44 Huisvestingsmoeilijkheden i.v.m. oorlogshandelingen der Duitse Wehrmacht,
1942-1944
1. evacuatie van personeel in Den Haag
2. verplaatsing R.A.B. naar Amsterdam
3. evacuéés uit Clingendael.

45 Voorlichtingsorgaan van het Rijksarbeidsbureau en "Arbeidsbestel",
1941-1943

46-47 Opleiding tot Maatschappelijk Werker,
1938- 1946
46 Opleiding maatschappelijk werkers

1. rapport betr. de examens
2. ontwerp-stichtingsbrief van de Stichting Opleiding Maatschappelijk Werkers
3. correspondentie met de G.A.B.'s.

47 Tegemoetkoming in het cursusgeld door het Departement van Sociale Zaken.

48 Cursus Arbeidsbemiddeling t.b.v. de directeuren der G.A.B.'s,
1941

1. cursus door Th. v. Lier voor alle directeuren.
2. cursussen in diverse provincies voor andere medewerkers.
3. brochure "De Techniek der Arbeidsbemiddeling".

49 Cursus Beroepskeuzevoorlichting georganiseerd door het Centraal Comité voor Beroepskeuze.

50 Plan tot opleiding van ambtenaren van het R.A.B. op "Deutsche Arbeitsamter",
1942

Een poging om in drie maanden een 100-tal personeelsleden te scholen.

51 Stakingen op arbeidsbureau's t.g.v. het wegvoeren van Nederlandse militairen in Duitse krijgsgevangenschap,
1943

Een algemene instructie en een opgave van ambtenaren die gestaakt hebben.

DE TAAK

A ALGEMEEN

52-76 Het Arbeidsbureau in oorlogstijd. Dossiers van Arbeidsbureaus.
De dossiers omvatten:
1. verslagen der werkzaamheden
2. rapporten "Oorlogsdocumentatie"
3. gegevens omtrent sleutelposities
4. sabotagedaden
5. rapporten van bijkantoren
6. gegevens over personeel.

52 Alkmaar
53 Amsterdam
54 Apeldoorn
55 Arnhem
56 Breda
57 Dordrecht
58 Eindhoven
59 Emmen
60 's-Gravenhage
61 Groningen
62 Haarlem
63 's-Hertogenbosch
64 Heerlen
65 Hengelo
66 Leeuwarden
67 Leiden
68 Maastricht
69 Meppel
70 Middelburg
71 Nijmegen
72 Rotterdam
73 Tilburg
74 Utrecht
75 Venlo
76 Zwolle

77 Plan tot ordening van de arbeid door de Nederlandse Regering te Londen,
1944-1945
Rapport van Mr. dr. A.A. van Rhijn.

78 De Arbeidsmarkt in Nederland In Londen verschenen rapporten:
1. maatregelen ter bestrijding der werkloosheid
2. de opbouwdienst
3. de arbeidsdienst
4. plaatsing Ned. arbeiders in Duitsland en Frankrijk
5. rapporten J.C. Stouthamer.

79 Verstrekken van inlichtingen uit de bevolkingsregisters en andere gegevens door de gemeenten.
1. adviseren i.v.m. de arbeidsgeschiktheid door de gemeenten
2. gegevens verstrekken uit de bevolkingsregisters i.v.m. de arbeidsinzet naar Duitsland.

B AANSTELLING, ONTSLAG EN MELDINGSPLICHT VAN ARBEIDSKRACHTEN

80 Verordening 8/1940 betreffende het beperken van werk en het verlenen van een vergunning tot ontslag de verordening, de uitvoeringsregeling, de administratieve procedure en de toepassing op diverse bedrijfstakken.

81 Eerste uitvoeringsbesluit van verordening 42/1941 betreffende:
1. onttrekken van de bevoegdheid inzake het ontslagbesluit aan de D.G. van de Arbeid
2. aanstelling personeel
3. meldingsplicht

zie ook inventarisnummer 107

82-86 Verordening 32/1942 (aanstelling van personeel)

82 1e en 2e uitvoeringsbesluit inzake het aanstellen van personeel beneden 40 jaar.
inhoud:
1. de uitvoeringsbesluiten
2. de toepassing ervan
3. uitlenen van personeel
4. personeel van de N.A.D.
5. overgang van Ruestung- naar niet-Ruestungbedrijven.

83 Aanstelling personeel in diverse bedrijfstakken (ingevolge verord. 32/1942)
1. metaalindustrie
2. landbouw
3. verkeersbedrijven
4. buiten werking stellen verord. C.G.v.de scheepvaartindustrie
5. ontslag van personen die geen aanstellingsvergunning hebben
6. grootbedrijven in de detailhandel.

84 Aanstelling personeel in openbare nutsbedrijven (ingevolge verord. 32/1942) De mijnindustrie, de spoorwegen en de

posterijen.

85 Aanstelling personeel t.b.v. het Nederlandse Arbeidsfront (ingevolge verord. 32/1942).

86 Aanstelling overheidspersoneel (ingevolge verord. 32/1942)
1. algemeen gedeelte
2. personeel distributiediensten
3. onderwijzend personeel
4. personeel van de Rijksverzekeringsbank.
Inhoud: de verordening, de 5 uitvoeringsbesluiten, de voorwaarden, de leeftijdsgrens, inschakeling van Fachberaters, rechterlijke instanties, strafmaatregelen, adm. procedure en ontslag in bepaalde omstandigheden.

87-93 Verordening 20/1943 (beperking van het veranderen van betrekking).

87 Verordening 20/1943 betreffende beperking t.a.v. het veranderen van betrekking.

88 Toepassing verordening 20/1943 op diverse industrieen, beroepen e.d.

89 Toepassing verordening 20/1943 op diverse categorieën o.m. Sociale voormannen; onder toezicht staande minderjarigen; vrouwen; N.S.K.K.-personeel; S.S.-personeel; Joden.

90 Toepassing verordening 20/1943 op overheidspersoneel o.m. algemeen gedeelte; water-, gas-, en electriciteitspersoneel; politie en M.T.S.'ers in openbare dienst.

91 Toepassing verordening 20/1943 op personeel van het N.A.F.

92 Toepassing verordening 20/1943 op personeel van de N.S.B.

93 Toepassing verordening 20/1943 op personeel van openbare nutsbedrijven, Posterijen en Spoorwegen.

94 Verbod tot aanstelling van mannelijk personeel beneden 30 jaar in openbare dienst ingevolge verordening 26-4-1944.

95 Wijziging B.B.A.
1944
Wijziging van het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen i.v.m. een eventueel nieuw te voeren arbeidsbeleid

96 Ontslag van niet-arische personen i.v.m. sanering van de bedrijven, 1941- 1942

Primaire behandeling van door deze maatregel werkloos geworden niet-Joodse personen

C DOCUMENTATIE

97-98 Poging tot het invoeren van een arbeidsboekje. Het invoeren in 1940 van een Nederlands ontwerp en in 1942 van een duplicaat van het bestaande Duitse arbeidsboekje
Bijlagen: 6 ontwerpen.
97 Deel 1
98 Deel 2

99 Werkgeversdocumentatie Het verwerken van gegevens van de industrie-enquête 1942, verstrekt door het C.B.S.

100 Werkgeversdocumentatie op de G.A.B.'s.

101 Behandeling bemiddelingskartotheek en stamkaart o.m. het gebruik en opbergen van de persoonsdossiers.

102 Veranderen van het op het persoonsbewijs vermelde beroep met toestemming van het G.A.B. Voorschrift van de Rijksinspectie van de bevolkingsregisters van 21-10-1943.

D LONEN

103-104 Inschakeling G.A.B.'s t.b.v. de Gemachtigde van de Arbeid met betrekking tot dispensatie en handhaving van loonregelingen.
103 de inschakeling der G.A.B.'s
104 de rapportering; o.m. verzameling maandverslagen van de G.A.B.S.

105 Wachtgeldregelingen.
Het dossier omvat uitsluitend circulaires, correspondentie werd niet aangetroffen.

E VROUWENARBEID

106 Enquête over de toeneming van vrouwenarbeid in 400 bedrijven, 1943
circulaire aan de G.A.B.'s met alleen de rapporten van het G.A.B. Rotterdam.

F DIENSTVERPLICHTING

107 Invoering dienstverplichting t.b.v. de tewerkstelling in Nederland ingevolge verord. 42/1941 op 2 april 1941. Uitvoeringsbeschikkingen en richtlijnen aan de G.A.B.'s
zie ook inventarisnummer 81

108 Aanmeldingsplicht van werklozen (ingevolge verord. 15/1942).
1. de beschikking
2. controle door de politie
3. publiciteit in de pers
4. de Joden
5. de landbouw
6. studerenden.

109 Verplichte tewerkstelling in Duitsland (ingevolge verord. 26/1942 houdende wijziging van de verordening 42/1941).
1. algemene richtlijnen
2. de adm. procedure
3. formulieren.

110 Uitvoering van de beschikking dienstverplichting t.a.v. contractbrekers.
1. ontslagenen bij Verkehrsgesellschaft Wilhelmshafen
2. strafvervolging.

111 Beëindiging arbeidsovereenkomst van te werk gestelden bij stilgelegde bedrijven (ingevolge verord. 138/1942 van 14 dec. 1942).

112-113 Sluiting van bedrijven.

112 Sluiting van bedrijven op grond van verordening 30/1943.
1. alg. voorschriften
2. tewerkstelling vrijgekomen arbeidskrachten
3. corr. betreffende diverse bedrijfstakken en statistische gegevens.

113 Sluiting van banken op grond van verordening 30/1943.

114 Aanmeldingsplicht 18-35 jarigen (ingevolge verord. 43/1943)
z.g. dienstverplichting der jaarklassen.
Algemene richtlijnen en het doorbetalen van gederfd loon i.v.m. het oproepen van betrokkenen.
Bijlage: 1 Ausweis.

115 Algemene voorschriften betreffende de meldingsplicht van scholieren (ingevolge verord. 43/1943), alsmede voorschriften betreffende de arbeidsinzet van scholieren die hun arbeidsdienstplicht vervuld hebben.

116 Meldingsplicht scholieren van L.O., M.O. en H.O. (ingevolge verord. 43/1943). Leerlingen van Mulo, H.B.S., Gymnasia, studenten, personen in opleiding voor geestelijk ambt, studerenden voor M.O., Kweekschoolstudenten en vrijwillige aanmelders.

117 Meldingsplicht scholieren Nijverheidsonderwijs (ingevolge verord. 43/1943). Niet erkende en wel erkende opleidingen; opleiding voor gezel en meester; nijverheids en kunstnijverheidsacte; ambachtschool; candidaten M.T.S. en machinistenopleiding.

118 Meldingsplicht scholieren M.T.S. en landbouwscholen (ingevolge verord. 43/1943).
Land- en tuinbouwonderwijs; M.T.S. (o.m. uitzending door G.A.B. Amsterdam) en M.T.S.-avondopleiding.

119 Verbod tot tewerkstelling van personen in bedrijven geboren in 1922 en 1923 (ingevolge verord. 43/1943).

120 Richtlijnen betreffende "Ausweise" (ingevolge verord. 43/1943).
1. z.g. bruine Ausweise (algemene)
2. vervangen van zoekgeraakte Ausweise
3. blauwe Ausweise voor sleutelposities
4. gele Ausweise voor land- en tuinbouw.

121 Het aanbrengen van dienststempels op de distributiestamkaart van hen die zich ingevolge verordening 43/1943 bij de G.A.B.'s aanmelden.

122 Publicatie inzake de aanmeldingsplicht (ingevolge verord. 43/1943).

123 Statistiek en kartotheek betreffende de aanmeldingsplicht (ingevolge verord. 43/1943).
betreft alleen algemene richtlijnen voor de G.A.B.'s.

124 Aanwijzing voor arbeid in Duitsland van personen, geboren in 1925 en 1926 (ingevolge verord. 43/1943).

125 Verstrekken van gegevens over mannen geboren in de jaren 1915 t/m 1919 uit de bevolkingsregisters. Opgaven van personen aan de G.A.B.'s t.b.v. verplichte arbeidsinzet naar Duitsland.

126 Algemene richtlijnen betreffende verplichting tot tewerkstelling in de Ruestungindustrie van voor Duitsland afgekeurden en vrijgestelden.

127 Erkenning van "Ausweise", uitgegeven t.b.v. personenvervoer langs de weg.

128 Centrale uitkamming van grote bedrijven en instellingen met filialen.

129 Poging tot het verkrijgen van vrijstelling van bij razzia's gegrepen personen.
enige incidentele gevallen.

130 Procedure strafvervolging en verblijf in het kamp Erica te Ommen bij weigering van het aanvaarden van werk
1. de berechting van de weigeraars
2. onderhoud van het kamp
3. financiering van het kamp
4. het optreden van het Arbeitseinsatzkontroll-Kommando.

131 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van ontslagen krijgsgevangenen.

132 Vrijstelling van arbeidsinzet van personeel van de luchtbeschermingsdienst.

133 Dienstverplichting van gevangenen uit het kamp Erica te Ommen naar Duitsland (z.g. contractbrekers).

134 Dienstverplichting van gevangenen uit het kamp Amersfoort (personen die zich onttrokken aan de aanmeldingsplicht).

135 Dienstverplichting t.b.v. de arbeidsinzet van onderduikers.

136 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personen in dienst van de Volksgezondheid.
1. algemene richtlijnen
2. verplegend personeel
3. technisch personeel van ziekenhuizen
4. personeel krankzinnigeninrichtingen
5. G.G.D.-personeel

6. transportcolonnes Rode Kruis
7. apothekers
8. personeel van fabrieken van medische hulpmiddelen, zie ook 158.

137 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personen in dienst van Nationaal-Socialistische Instellingen.
1. Landwacht
2. Technische noodhulp
3. N.A.F.
4. Nederlandse Landstand
5. Kultuurkamer.

138 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van N.S.B.'ers, S.S.'ers en Jeugdstormers.

139 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personen beneden 18 jaar en boven 45 jaar.

140 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van reclassanten.

141 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet voor personeel van de Nederl. Arbeidsdienst.
o.m. uit Oost Europa teruggekeerden.

142 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van vreemdelingen.
1. algemene richtlijnen
2. Indonesiërs
3. Zwitsers.

143 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van scholieren L.O., M.O. en H.O.
1. algemene richtlijnen
2. H.B.S.
3. Handelsavondschool
4. studenten (universiteiten)
5. studerenden die tevens op een kantoor werken
6. een tweetal persoonlijke gevallen
7. studerenden notariaat, zie ook nr. 175.

144 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van ingenieurs en M.T.S.'ers.

145 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van leerlingen technisch onderwijs.

1. wettelijk leerlingstelsel
2. ambachtscholen
3. vakschool kappers
4. leerlingen grafische school
5. leraren grafische school
6. opleiding leraren voor het techn. onderwijs
7. uurwerkschool.

146 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personen die een cursus volgen.
candidaten middenstandsdiploma

147 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van arbeidsinzet van onder toezicht gestelde minderjarigen.
1. algemene richtlijnen
2. pupillen St. Vincentiusgesticht te Harderwijk
3. pupillen Kinderzorg Niekerk
4. onder voogdij gestelden.

148 Verplichting tot het verrichten van diensten door meisjes.
1. algemene richtlijnen
2. meisjes beneden 21 jaar, dienstverplichting buiten de woonplaats
3. meisjesstudenten die de loyaliteitsverklaring niet hebben getekend.

149 Inrichting tehuis voor dienstverplichte meisjes in Gouda.

150 Vergoedingen van werkgevers aan onder dienstverplichting tewerkgestelde werknemers beschikking 28-12-1943.

151 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel van grafische bedrijven.

152 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel van bouwbedrijven voor de wederopbouw.

153 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel van bedrijven in de Noordoostpolder.

154 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel in de houtindustrie.
1. bosbouw en houtindustrie
2. kistenindustrie
3. klompenindustrie.

155 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel in wasserijbedrijven.

156 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel uit de leerverwerkende industrie.

157 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van mijnwerkers.
betr. personeel van de steenkolenmijnen en bruinkoolontginningen.

158 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel van metaalbedrijven.
1. generatorenprogramma
2. metaalbewerkers
3. medische hulpmiddelenindustrie, zie ook nr. 136.

159 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel van scheepswerven.

160 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel van energiebedrijven.

161 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel van de tabaksverwerkende industrie.

162 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van arbeiders uit land-, tuin- en bosbouw.

163 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van bepaalde categorieën in de landbouw.
1. jeugdige landarbeiders
2. rietsnijders en grinthakkers
3. boerenzoons en -knechts
4. dorsmachine-arbeiders
5. landarbeiders uit gebieden waar mond- en klauwzeer heerst.

164 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van vissers.

165 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel uit de handel.

1. radiohandel
2. veilingpersoneel
3. intrekken van ventvergunningen voor bloemenhandelaren
4. kleinhandelaren in oude metalen.

166 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet t.b.v. het beroepsgoederenvervoer.

167 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel van Spoorwegen, P.T.T. en Tramwegen.
1. algemene richtlijnen
2. trambedrijven
3. railwachters N.S.

168 Onttrekken van personeel aan de Nederlandse scheepswerven t.b.v. de arbeidsinzet in Nederland of Duitsland.

169 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van scheepvaartpersoneel.
1. binnen- en zeescheepvaart
2. beurtvaart

170 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van havenarbeiders.

171 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van handels- en kantoorpersoneel.
1. handels- en kantoorpersoneel, algemeen
2. accountants, zie ook nr. 175
3. Nederl. organisaties bedrijfsleven
4. ziekenfondsen
5. verzekeringsbedrijven
6. banken
7. filialen Centraal Beheer te Amsterdam.

172 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van ingenieurs die leraar zijn aan een M.T.S.

173 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van personeel uit de vrije beroepen.
1. journalisten
2. reizigers
3. zweminstructeurs
4. chauffeurs

5. artsen
6. rijwielbewaarders
7. musici.

174 Dienstverplichting van straatmuzikanten en orgeldraaiers naar Duitsland.

175 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van notarissen en accountants.
zie ook nrs. 171 ad 2 en 143 ad 7.

176-194 Dienstverplichting Overheidspersoneel.

176 Overheidspersoneel; algemene voorschriften en richtlijnen.
177 Ambtenaren van de G.A.B.'s
178 Ambtenaren van de departementen; Algemene Zaken, Financiën, Justitie, Koloniën en Waterstaat.
179 Ambtenaren van het Departement van Sociale Zaken (incl. G.A.B-'s) werkzaam op arbeidscontract.
180 Diverse rijksdiensten; Staatstoezicht Ziekenfondsen, Landsadvokaat, Rijksdienst v.d. Volksgezondheid, Gevangeniswezen, Rijksuniversiteit te Utrecht, Luchtbeschermingsdienst, Politieopleidingsbataljon te Schalkhaar, Rijksinspectie Bescherming Bevolking tegen luchtaanvallen, Rijksinspecteur van het Verkeer, Rijksmunt, personeel van Reclasseringsinstellingen.
181 Wachtgelders.
182 Rijksdienst voor de Werkverruiming.
183 Belastingdiensten.
184 Rijkskeuken.
185 Bevolkingsregisters.
186 Distributiediensten.
187 Rijks- en prov. bureaus voor de voedselvoorziening.
188 Raden van Arbeid.
189 Politie
190 Polders- en Waterschappen.
191 Rijksverzekeringsbank.
192 Brandweer.
193 Algemene Rekenkamer.
194 60 arbeidscontractanten, uitgezonden door het G.A.B. Haarlem.

195 Opgave van de G.A.B.'s van in Duitsland of elders tewerkgesteld

personeel,
1944
Betreft personeel dat:
1. wegens onregelmatigheden in arrest was,
2. het werk zonder reden heeft verlaten,
3. ontslagen is wegens onbetrouwbaarheid.

196 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van leraren.

197 Dienstverplichting c.q. vrijstelling van de arbeidsinzet van bekleders van een geestelijk ambt.
1. algemene richtlijnen
2. Leger des Heils.

198 Procedure Z.S.-Verfahren
1943-1945
1. algemene voorschriften
2. koeriersdienst inzake het vervoer der Z.S. kaarten
3. geneeskundig onderzoek.

199 Statistiek der Z.S.-Verfahren,
1943-1945
alleen algemene voorschriften voor de G.A.B.'s

200 Arbeidsinzet van diverse categorieën ingevolge de Z.S.-procedure,
1943- 1945
1. melkerijknechten
2. functionarissen van het N.A.F.
3. textielbedrijven
4. personen in het bezit van een Bescheinigung van de Wehrmachtsbefehlshaber
5. personeel onder toezicht van de Hauptabteilung Wirtschaft
6. Technische Nothilfe
7. personeel in dienst van de Wehrmacht.

201 Vrijstellingsprocedure inzake de Z.S. procedure voor overheidspersoneel.

202 Houding van de leiding van departement en arbejdsbureau's bij de toepassing van dienstverplichting tijdens de jaren
1940 - 1945
o.m. niet verzonden brieven van Ir. R.A. Verwey en J.A. Knetsch betreffende het neerleggen van hun functie i.v.m. het doorvoeren van de dienstverplichting.

G NEDERLANDSE ARBEIDSDIENST

203 Bemoeiingen van de G.A.B.'s met de Nederlandse Arbeidsdienst
1941-1944
1. medewerking door de G.A.B.'s
2. ontslagnemen personeel N.A.D. i.v.m. het heengaan van Majoor J.N. Breunese als leider van de N.A.D.
3. politieke kleur N.A.D.
4. verstrekken van inlichtingen
5. aannemen van vrijwilligers en contractbrekers
6. dienstnemen bij N.A.D. i.v.m. verplichte tewerkstelling in Duitsland
7. sociale voorzieningen
8. aanstelling G.A.B.-ambtenaren bij de keuringsraad
9. aanstelling meisjes.

H WERKLOOSHEID

204 Werkloosheidsraad.
1940-1944

205 De werkverruimingin de jaren
1940-1944
alleen algemene voorschriften en richtlijnen voor de G.A.B.'s

206 Diverse aangelegenheden betreffende de werkverruiming.
1. vertrouwensmannen
2. geneeskundig onderzoek
3. lonen en loonklachten
4. uitkering bij bevalling
5. verlof
6. reiskosten
7. sociale maatregelen
8. distributiebescheiden
9. voedselvoorziening
10. objecten

207 Opnemen van voorwaarden in de bestekken van aannemerswerken omtrent werving van arbeiders via de G.A.B.'s,.
1941 - 1942

208 Plaatsing van diverse categorieën in de werkverruiming.
1. geëvacueerden
2. tegen werkloosheid verzekerde arbeiders
3. correspondentie met G.A.B.'s
4. Chinezen

5. wachtgelders
6. ontslagenen wegens diefstal
7. a-socialen
8. gestraften.

209 Onttrekken van arbeiders aan de werkverruiming t.b.v. de Ruestungindustrie, Duitsland en de Noordoostpolder.
rapporten van G.A.B.'s.

210 Verplichte tewerkstelling van Joden in werkverruimingskampen door het G.A.B. Amsterdam in 1942.
1. algemene richtlijnen
2. de keuring en de keuringsresultaten
3. onderzoek door Rijksinst. voor Oorlogsdocumentatie in 1946
4. terugzending ongeschikte kamparbeiders.

I TOELATING VAN VREEMDELINGEN

211 Algemene richtlijnen inzake het verrichten van arbeid door vreemdelingen.
1. algemeen gedeelte
2. verlenen van toestemming door het G.A.B., indien reeds vergunning is verleend ingevolge verord. 32/1942
3. administratieve procedure
4. verhalen van de kosten door de werkgever op de werknemer.

212 Rapport inzake het vreemdelingenvraagstuk na de oorlog door G.A. Kruis,
1944

213 Verstrekken van werkvergunningen aan Belgen,
1941-1944
1. klacht van het N.V.V. betr. het overmatige werken van Belgische arbeiders in Sas van Gent
2. grensarbeid.

214 Verstrekken van werkvergunningen aan Duitsers,
1941-1944
algemene richtlijnen

215 Verstrekken van werkvergunningen aan Duitse Joden,
1941-1942
1. algemene richtlijnen
2. publicatie in de "Misthoorn".

J VAKOPLEIDING

216 Her- en omscholing van werknemers in de bedrijven d.m.v. trainingstoeslag,
1942
o.m. rapport van de Nederl. Stichting voor Statistiek.

217 Protest van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming tegen de leerlingopleiding door het Rijksarbeidsbureau
1943-1944
Zie ook nr. 242.

218 Regeling inzake de opleiding op centrale werkplaatsen.

219 Financiële regeling voor de Rijkswerkplaatsen,
1942

220 Loondervingsvergoeding aan deelnemers Rijkswerkplaatsen,
1943-1946
1. algemene voorschriften
2. loondervingjeugdigen
3. verhoging loondervingsvergoeding op voorstel van de Stichting Herstel Limburg
4. verschil loondervingsvergoeding en overbruggingsuitkering
5. klacht Bedrijfsunie Bouwbedrijf.

K ARBEIDSBEMIDDELING

221 Voorlichting d.m.v. de radio over de bemiddeling der arbeidsbureau's.

222 Ingeschreven werkzoekenden bij de G.A.B.'s vanaf 1.5.1941. Overzichten per G.A.B. en per bedrijfsklassen.

223 Maand- en jaaroverzichten betreffende het verloop van de arbeidsbemiddeling en de stand der werkloosheid (per G.A.B.). Overzichten gesplitst in mannen en vrouwen.

224 Maandelijkse overzichten betreffende het verloop der arbeidsbemiddeling en de stand der werkloosheid per bedrijfsklasse (mannen).

Overzichten van juli 1942 t/m juni 1944, m.u.v. de maanden november 1942, februari 1943 en februari 1944.
Tevens een overzicht per bedrijfsklasse over 1943.

225 Maandelijkse overzichten betreffende het verloop der arbeidsbemiddeling en de stand der werkloosheid per bedrijfsklasse (vrouwen).
juli 1942 - juni 1944
Overzichten van juli 1942 t/m juni 1944, m.u.v. de maanden augustus 1942, november 1942, februari 1943 en februari 1944.

226 Maandelijkse overzichten betreffende het verloop der arbeidsbemiddeling en stand der werkloosheid per G.A.B. en bedrijfsklasse,
1945

227 Organisatie en taak van de afdeling geneeskundig onderzoek.
1. organisatie en taak
2. uitbreiding en reorganisatie
3. aanstelling keuringsartsen
4. taak van districtsartsen en bezoldiging
5. specialistische onderzoeken
6. keuring vrouwen door vrouwelijke artsen
7. huiscontroles
8. hulpmiddelen t.b.v. de keuring
9. critiek op de werkwijze van de afd. Geneeskundig Onderzoek
10. klacht over de werkwijze
11. onregelmatigheden bij de med. dienst
12. mededelen van keuringsresultaten aan gemeentelijke instanties
13. personen van 18-35 jaar
14. honoraria keuringsartsen.

228 Bemiddeling van personeel voor bewapenings- en Ruestungindustrie, 1942-1943
1. algemene richtlijnen
2. onttrekken van personeel aan bewapeningsindustrie "Warsitzwerkë.

229 Werving van arbeidskrachten t.b.v. de Duitse Wehrmacht buiten de G.A.B.'s om
1942-1943
1. werving door aannemers t.b.v. de kustverdediging
2. werving van 600 man i.o.v. de Wehrmachtsbefehlshaber op Walcheren.

230 Aanmeldingsplicht voor studenten i.v.m. verordening 15/1942 en poging tot het instellen van een afdeling "Bemiddeling academici",

1942-1943

231 Verbod tot het tewerkstellen van Joden in bepaalde bedrijfstakken,
1942
1. Joden in de landbouw
2. Joden in de Ruestungindustrie
3. Joden in Openbare Dienst

232 Bemiddeling van armlastigen,
1941-1942

233 Verbod tot het bemiddelen van contractbrekers,
1943-1944

234 Bemiddeling van uit de Nederl. Arbeidsdienst ontslagen personen,
1941-1944

235 Bemiddeling van geëvacueerden uit de provincies Zeeland en Zuid-Holland,
1944
1. algemene richtlijnen
2. inschakeling bij de P.T.T.

236 Bemiddeling van reclassanten,
1940- 1942

237 Bemiddeling van gedemobiliseerden en plaatsing in de opbouwdienst
1940
o.m. aanbeveling van het Verbond van Ned. Werkgevers om gedemobiliseerden weer in dienst te nemen.

238 Organisatie van het plaatsingsbureau van de Opbouwdienst,
1940
o.m. rapport van Kapitein Sicco Smit over organisatie en taak van de dienst.

239 Bemiddeling van Oud-Oostfrontstrijders,
1942
Betreft de wederinschakeling van Nederlanders die in de Duitse Wehrmacht hadden gediend

240 Bemiddeling van oorlogsslachtoffers,
1940-1941

1. algemene richtlijnen
2. besluit van de S.G. inzake maatschappelijk herstel
3. verslagen van de Commissie Oorlogsinvaliden.

241 Bemiddeling van onderduikers,
1944
correspondentie over personen, die zich onttrokken hadden aan verplichte tewerkstelling.

242 Bemiddeling van jeugdigen,
1942
correspondentie met het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart. Zie ook nr. 217.

243 Verzekering van Nederlandse arbeiders die bij de Duitse Wehrmachtswerken in Nederland werken,
1943-1945

244-251 Arbeidsvoorziening in de landbouw.

244 1941
1. algemene voorschriften
2. aardappelrooien.

245 Rapport landbouwcommissie 1942 en instelling oogstcolonnes 1942. 1942
1. algemene voorschriften
2. hulpverlening door arbeidsdienstmannen
3. aardappelrooien
4. bosbouw
5. mijnhoutvoorziening
6. extra voedselrantsoenen

246 o.m. oogstvoorziening 1943
1. algemene voorschriften
2. invloed van de arbeidsbemiddelingswet 1930 op de personeelsvoorziening in de landbouw
3. contactvergaderingen.

247 1944
1. algemene richtlijnen
2. inzet van gevangenen
3. oogstarbeiders uit andere industrieën en bedrijven.

248 o.m. oogstvoorziening 1945

249 Jeugdhulpen in de landbouw. 1941-1944
1. overzicht over 1941
2. propagandafilm 1942
3. regelingen over de jaren 1942 -1943 en 1944
4. verzekering.

250 Instelling en opheffing van het bureau Oogstvoorziening

1. Instelling Gemachtigde voor de Oogst
2. opheffing
3. overname taak en personeel van het bureau door het R.A.B.

251 Lonen van arbeiders werkzaam in de landbouw en voor de oogstvoorziening.

252 Organisatie van de bemiddeling van varend personeel,
1942-1943

253 Bemiddeling van amateur-amusementsmusici.

254 Bevoegdheid tot het bemiddelen van Overheidspersoneel.
Correspondentie tussen R.A.B. en Bureau Overheidspersoneelsvoorziening.

1. beschikking van 25-11-1940 regelende aanvulling pcrsoneel bij de overheid
2. personeel voor openbare werken
3. personeel voor het R.A.B.

255 Bemiddeling van voor de arbeidsinzet afgekeurd overheidspersoneel
Het in dienst houden of opnieuw tewerkstellen van personeel dat afgekeurd was voor verplichte tewerkstelling in Duitsland

256 Algemene richtlijnen inzake plaatsing bij Wehrmachtswerken z.g. Sonderbauprogramm
1943-1944

257 Bemiddeling voor Duitse militaire instanties,
1942-1944

1. bewapeningsindustrie
2. marine te IJmuiden
3. marine te Den Helder
4. bolwerk Bergen op Zoom
5. Befehlsstelle Ruhr te Roermond
6. personen uit de Cultuurtechn. werken naar de Organisation Todt
7. Barakkenbauprogramm
8. bemiddeling via burgemeesters.

258 Regeling betreffende de werving van arbeidskrachten t.b.v. de aanleg van vliegvelden voor de Duitse Wehrmacht,
1940-1941

1. algemene richtlijnen en de gevolgen van eventuele wegering
2. verplichte werving door de G.A.B.'s
3. opneming in de steun bij het uitvallen van vervoersmiddelen
4. betrekken van werkkrachten uit een bepaald rayon
5. statistische gegevens.

259 Werving van arbeidskrachten voor de vliegvelden Venlo, Texel en Havelte,
1940-1943

260 Plaatsing van Nederlandse arbeiders bij de Duitse kustverdediging,
1942-1944
1. algemene richtlijnen
2. plaatsing op Walcheren
3. vordering uit z.g. S-betriebe.

261 Bemiddeling van huishoudelijk personeel.
o.m. voor ziekenhuizen.

262 Het verlenen van financiële hulp bij het aanvaarden van arbeid buiten de woonplaats,
1941

263 Bemiddeling van arbeiders naar de Noordoostpolder
1941-1945
1. aanstelling vakkundige ambtenaren en instelling kantoor N.O.P.
2. de bemiddeling
3. arbeidsdienstmannen in de N.O.P.
4. arbeidsvoorwaarden
5. ziektekostenverzekering
6. de gezondheidszorg
7. materiële behoeften
8. artikel "Onderduikparadijs".

263A Organisatie intergewestelijke mijnbemiddeling,
1941-1943

L ARBEIDSBEMIDDELING NAAR OVERZEESE GEBIEDSDELEN

264 Adviseur voor de bemiddeling naar de Overzeese gebiedsdelen,
1942-1946

M ARBEIDSBEMIDDELING NAAR BELGIË

265 Wijziging grensarbeidersregeling met België n.a.v. de verordening van 15-8-1940
Hierbij wordt de regeling van 1936 buiten werking gesteld en vervangen door de verordening van de Rijkscommissaris van 15-8-1940.

266 Regeling van het grensverkeer met België,
1942-1943

N ARBEIDSBEMIDDELING NAAR DUITSLAND

267 Pogingen tot het tewerkstellen van Nederlandse werklozen in Duitsland, direct na de meidagen van 1940.

268 Bezwaren tegen de tewerkstelling van Nederlanders in Duitse wapenfabrieken ingevolge het verdrag van Genève van 1929
1940

269 Het op eigen gezag aktiveren van de arbeidsbemiddeling naar Duitsland door de arbeidsbureau's,
1940

270 Uitgaven van het R.A.B. nr. 1 voorschriften betreffende de plaatsing van Nederlandse arbeiders in Duitsland,
1940

271 Rapport voor het proces te Neurenberg betreffende de tewerkstelling van arbeidskrachten in Duitsland voor 10-5-1940,
1946
rapport van Dr. B. Kapma.

272 Samenwerking met de "Adviesbureau's voor arbeid in het buitenland",
1942-1944
Door de Duitsers in het leven geroepen bureau's om de plaatsing in Duitsland te aktiveren.

273 Uitgave: "Wegwijzer voor hen die in Duitsland gaan werken",
1940-1943
Een boekje dat werd meegegeven aan hen die in Duitsland gingen werken.

274 Gebruik van formulieren bij de arbeidsinzet naar Duitsland.
1. Anwerbebestätigungen
2. Bewerbungsbogen
3. Ueberweisungsscheine
4. transportlijsten
5. A-staten.

275-276 Klachten over toestanden waaronder Nederlanders in Duitsland moesten werken,
1941-1943

275 Bad Weilbach; fa. Eijkman in Linz. Oberdonau; Reichspost te München; Rheinische Kunstseide A.G.; Gustav Schwarz; Berliner Paketfahrt; Leipzig; B.M.W. te München.

276 Wahn.

277 Verstrekken van gegevens aan derden over in Duitsland tewerkgestelde personen.
1. aan het bijbelgenootschap
2. aan de Centrale voor werklozenzorg
3. aan de kerken
4. aan het N.A.F.

278 Opgaven van in Duitsland overleden Nederlanders. Opgave verstrekt door de Hauptabteilung Soziale Verwaltung.

279 Grensarbeidersregeling met Duitsland,
1940-1944
Algemene regeling waarbij o.m. ook het z.g. kleingrensverkeer werd geregeld.

280 Verstrekken van paspoorten e.d. t.b.v. arbeiders die in Duitsland gaan werken.
1. bij grensovergang
2. zoekraken van paspoorten
3. minderjarigen
4. gratis bewijs van Nederlanderschap
5. paspoortverstrekking i.v.m. Sauckel-akties
6. voor personen die in het Durchgangslager te Amersfoort verblijven
7. gestraften
8. inhouding door Duitse werkgevers
9. kosteloze paspoorten en bewijzen van goed gedrag
10. staatlozen.

281 Geneeskundig onderzoek van Nederlanders die in Duitsland gaan werken.

Algemene richtlijnen.

282 Vaststellen van de leeftijd met betrekking tot de uitzending van arbeidskrachten naar Duitsland,
1940-1942

283 Tewerkstelling van arbeiders bij Nederlandse firma's in Duitsland; z.g. Firmeneinsatz,
1940- 1943
1. algemene richtlijnen
2. aannemers die bereid gevonden werden arbeid in Duitsland aan te nemen
3. kleding- en reisvoorschotten
4. uitbetaling van lonen.

284 Uitkammen van bedrijven i.v.m. tewerkstelling van Nederlanders in Duitsland,
1943
Het aanwijzen van mensen werkzaam in bedrijven voor uitzending naar Duitsland, door een commissie niet behorende bij het arbeidsbureau.

285 Versterkte arbeidsinzet van Nederlanders naar Duitsland o.m. als gevolg van Sauckel- en Sonderaktion,
1942 - 1943

286 Plaatsing van arbeiders in Duitsland via de z.g. Patenbezirken,
1943
Aanwijzing van een Duitse contactambtenaar ter aktivering van uitzending van arbeiders naar Duitsland uit een der provincies naar een bepaald Gauarbeitsamt.

287 Werving van Nederlanders in het kader van het program "Ru-November 1942"
Het vaststellen van contingenten te leveren arbeidskrachten.

288 Terugkeer van Nederlandse arbeiders uit Duitsland,
1940-1944
1. algemene richtlijnen
2. terugkeer i.v.m. ziekte familieleden
3. terugvoeren van stoffelijke overschotten.

289 Terugkeer uit Duitsland; duur van het contract,
1940-1942

290 Het plegen van contractbreuk,

1941-1944
Regeling waarbij werd bepaald dat contractbrekers direct, middels de dienstverplichtingsregeling, weer in Duitsland tewerkgesteld dienden te worden en eventueel gearresteerd indien hieraan niet werd voldaan.

291 Besluit Repatriëring van 13 September 1944.
Het terugvoeren naar Nederland van door de bezetter in Duitsland en elders tewerkgestelde Nederlanders.

292 Repatriëring S.S.-frontarbeiders,
1945-1946
Arbeiders die - al of niet onder dienstverplichting - tewerkgesteld waren bij de N.V. Nederl. Oostbouw, in Berlijn van een S.S. uniform werden voorzien en vervolgens verbleven in het door de Russen bezette gebied.

293 Verlofregeling voor Nederlandse arbeiders in Duitsland,
1940-1941

294 Het ondergaan van vrijheidsberovingsstraffen tijdens vacanties hier te lande van Nederlanders werkzaam in Duitsland,
1941-1942

295 Plaatsing van bepaalde categorieën in Duitsland,
1940-1942
1. gestraf ten
2. wachtgelders
3. vreemdelingen
4. N.S.B.'ers.

296 Bestrijding jeugdwerkloosheid d.m.v. plaatsing in Duitsland,
1940-1941

297 Vakopleiding van jongens (15-16 jaar) op leerplaatsen in Duitsland en vooropleiding op kasteel De Haar te Haarzuilens,
1943-1944
1. algemene richtlijnen
2. ingebruikneming Kasteel De Haar
3. personeel Kasteel De Haar
4. voedselvoorziening
5. selectie en uitzending naar Duitsland.

298 Bemiddeling van vrouwen naar Duitsland,
1940-1944

1. algemene richtlijnen
2. klacht over de behandeling van vrouwen bij A.E.G.
3. klacht fa. Lenz over het zedelijk peil van de vrouwen.

299 Bemiddeling van jeugdig vrouwelijk personeel naar Duitsland, 1941-1942

300-305 Financiële tegemoetkomingen bij aanvaarding van arbeid in Duitsland.

300 algemene richtlijnen van 6-9-1940 nr. 733 betr. loonoverschotten, voorschotten, reis-, kleding- en verteringsgelden.

301 algemene richtlijnen van 30-4-1943 nr. 6679. Deze regeling vervangt de regeling 1940.

302 reacties van gemeentebesturen op de regeling van 30-4-1943.

303 wijziging van de regeling 30-4-1943.

304 aan personen die tengevolge van oorlogshandelingen zichzelf of hun gezin niet kunnen onderhouden.

305 t.b.v. Org. Todt-arbeiders die in Nederland werkzaam waren en buiten medeweten van het G.A.B. in Duitsland geplaatst zijn, 1943-1944

306-310 Loonovermaking

306 Regeling van het overmaken van lonen door Nederlandse arbeiders in Duitsland.
1. algemene richtlijnen
2. correspondentie met gemeenten, arbeidsbureau's, N.V.V. c.q. N.A.F. en overheidsinstellingen
3. chauffeurs
4. administratieve procedure via de bank.

307 Wijze van uitbetalen door de G.A.B.'s van verschuldigde gelden van arbeiders, die in Duitsland werken, aan gezinsleden.

308 Loonovermaking van Org. Todt-arbeiders in Duitsland en Oost-Europa.

309 Regeling van lonen van in Duitsland geplaatst overheidspersoneel.

310 Afwikkeling verstrekking van financiële tegemoetkoming aan gezinnen, wier echtgenoten of kostwinners in Duitsland werkten, 1945-1949

311-312 Loonvoorschotten

311 Verstrekken van voorschotten aan achtergebleven

gezinnen van hen die in Duitsland tewerk zijn gesteld.

312 Uitbetaling loonvoorschotten aan geëvacueerde gezinsleden van hen die in Duitsland zijn tewerkgesteld, 1942-1943

313 Klachten van arbeiders die ingevolge de Sauckel-aktion zijn uitgezonden en een lager loon ontvangen dan in Nederland,
1942

314 Vorderingen van arbeiders op Duitse werkgevers en instanties,
1945-1946

315-317 Inhoudingen op lonen

315 Inhouding loonbelasting op lonen van Nederlandse arbeiders in Duitsland, o.m. dubbele loonbelasting, 1942-1944

316 Inhoudingen op de lonen van onderhoudsplichtigen die in Duitsland werken.

317 Inhouding contributie D.A.F. (Deutsche Arbeitsfront) op de lonen van Nederlandse arbeiders in Duitsland, 1940-1942

318 Sociale bijslag en steunverlening t.b.v. Nederlanders die in Duitsland gaan werken,
1940-1943
o.m. arbeiders bij de Org. Todt.

319 'Trennungszulage'; aan bepaalde categorieën,
1940-1942

320 Schlechtwetter-regeling. Het uitbetalen van 30 pct. van het loon, boven de 60 pct. die uitbetaald wordt door de werkgever indien het brutoloon beneden R.M. 40,- is gedaald.

321 Reiskosten t.b.v. Nederlanders die in Duitsland gaan werken,
1940-1943
1. algemene richtlijnen
2. regeling reisbonboekjes
3. terugvordering reiskosten van werkgevers
4. reiskosten voor in Duitsland afgekeurden.

322 Verstrekken van kledingvoorschotten voor Nederlanders die in Duitsland gaan werken.

323 Sociale verzekering t.b.v. Nederlanders werkzaam in Duitsland.

324 Ziekteverzekering t.b.v. Nederlanders werkzaam in Duitsland. algemene richtlijnen benevens een geval van het weigeren van uitbetalen.

325 Ziekteverzekering van achtergebleven gezinnen van hen die in Duitsland werken.

326 Onderzoek naar de levensomstandigheden van Nederlanders in het werkkamp "Waldshut" door G.W. Paauw Jr.
1943

327-340 "Betreuung" door contactpersonen.

327 Regeling Betreuung door Nederlandse ambtenaren als contactpersonen in Duitsland.
Onderzoek door personeel van het N.A.F.

328 rapporten van A. Schiks, A.E. Ross, M.C. Prins, S. Planting en J. Brink 1941

329 rapporten van J.P. Erdtsieck 1941

330 rapporten van O.S. Hovinga 1942 -1944

331 rapporten van W. v. Leunen 1941

332 rapporten van W. v. Leunen 1942

333 rapporten van W. v. Leunen 1943

334 rapporten van W. v. Leunen 1944

335 rapporten van Th.A. v. Lierop 1941

336 rapporten van L.J. Stakenburg 1941

337 rapporten van W.J. Tuk 1941 - 1942

338 rapporten van W.J. Tuk 1943

339 rapporten van W.J. Tuk 1944

340 rapporten van R.S. Uit den Bogaard 1941

341 Geneeskundige verzorging van Nederlanders in Duitsland,
1943-1945
1. verzorging zieke personen die uit Duitsland zijn teruggekeerd.
2. rapport Koch (hoofd Med. dienst R.A.B.) betreffende de verzorging in Duitsland.

342 Verstrekking van kunstgebitten aan Nederlanders die in Duitsland gaan werken,
1941- 1943

343 Materiële behoeften t.b.v. Nederlanders, werkzaam in Duitsland,

1940-1944
1. vrije verzending van goederen
2. postpakketten
3. fietsen voor grensgangers
4. eetgerei
5. couranten.

344 Verstrekken van kleding, textiel en schoenen aan Nederlanders in Duitsland,
1940-1944

345 Verstrekken van distributiebescheiden aan Nederlanders in Duitsland,
1940-1944
1. algemene richtlijnen
2. inlevering distributiebescheiden
3. ondergedoken personeel n.a.v. de Sauckel-aktion
4. personen die niet naar Duitsland terugkeren
5. verlofgangers
6. personen die zich aan de arbeidsinzet onttrekken.

346 Voedings- en genotmiddelen voor Nederlanders die in Duitsland werken,
1940-1942
1. de levensmiddelenvoorziening vlak voor het uitbreken van de oorlog
2. levensmiddelenbonnen in afwachting van vertrek naar Duitsland
3. rantsoenering .
4. rokerskaarten.

347 Verstrekken van nieuwe kleding aan door bombardementen gedupeerde Nederlanders in Duitsland,
1942-1944

348 Geestelijke verzorging van Nederlanders in Duitsland en van achtergebleven gezinnen,
1940-1943
1. uitzending van geestelijke verzorgers
2. corresp. met pater George Thoen
3. sociale aangelegenheden bij de achtergebleven gezinnen.

349 Opleiding aan de "Ausbildungswerkstatt" voor uitzending naar Duitsland,
1941-1944
Op deze opleidingsplaatsen werden personen tussen 18 en 55 jaar geschoold als bankwerker, waarna zij voor tenminste een jaar in de vliegtuigindustrie werden tewerkgesteld

350 Diverse vakopleidingen in Duitsland voor Nederlanders,
1941-1944
1. vliegtuigindustrie
2. mijnen.

351 Regeling van het transport van Nederlanders naar Duitsland.
1. algemene richtlijnen
2. aanstelling transportleiders
3. vrouwentransporten
4. huisvesting tijdens doorreis
5. verlate verlofgangers
6. smokkelaars
7. tegemoetkomingen tijdens transporten
8. optreden van N.S.B.'ers tijdens transporten.

BEPAALDE BEROEPSGROEPEN

352 Tewerkstelling van veenarbeiders in Duitsland,
1940
Opdracht van Duitse autoriteiten ervoor te zorgen dat het contingent veenarbeiders tenminste even groot is als in 1939

353 Tewerkstelling van havenarbeiders in Duitse havens en het onttrekken hiervoor van arbeiders aan de opruimingswerken in Rotterdam,
1940

354 Tewerkstelling Nederlands personeel voor Duitse scheepswerven; 24 x uurloon uitkering,
1941-1943
Gezien het onvoldoende aanbod vanuit de Nederlandse scheepvaartindustrie diende ook werving plaats te vinden in de metaalindustrie.

355 Tewerkstelling van arbeiders uit de landbouw in Duitsland,
1940-1944
1. algemene richtlijnen
2. het overhevelen van landarbeiders, werkzaam in de industrie, naar de landbouw
3. lonen in de landbouw.

356 Plaatsing van jeugdige landbouwhulpen in Duitsland,
1940-1942
Betreft het plaatsen van 16, 17 en 18-jarigen als hulp bij een boer voor de tijd van 3 maanden.

357 Tewerkstelling van Nederlandse schippers in Duitsland,
1942-1943

358 Tewerkstelling van Nederlandse chauffeurs in Duitsland,
1941-1944

359 Tewerkstelling van artsen en verpleegsters in Duitsland,
1941
Poging om werkloze artsen en verpleegsters op vrijwillige basis naar Duitsland te bemiddelen.

360 Tewerkstelling van personeel van de Opbouwdienst (later Arbeidsdienst) in Duitsland,
1940- 1941

361 Tewerkstelling van ambtenaren van de Arbeidsbureau's op het Arbeitsamt Brandenburg,
1942-1943
Een mogelijkheid voor ambtenaren, die aangewezen waren voor arbeid in Duitsland om zich vrijwillig voor dit project op te geven.

362 Financiële tegemoetkoming aan ontslagen personeelsleden van de Rijkswerf te Den Helder die dienstverplicht werden naar Duitsland,
1943-1946

O ARBEIDSBEMIDDELING NAAR FRANKRIJK

363 Tewerkstelling van Nederlanders in Frankrijk t.b.v. de Organisation Todt,
1940-1944
algemene richtlijnen t.b.v. de plaatsing bij Duitse Wehrmachtswerken

364 Controle op grensstation i.v.m. het niet voldoen aan gestelde formaliteiten,
1941- 1942
o.m. bemiddeling buiten de arbeidsbureau's om.

365 Paspoorten t.b.v. Nederlanders die in Frankrijk gaan werken,
1941

366 Terugkeer van Nederlanders uit Frankrijk,
1941-1942

1. algemene richtlijnen
2. terugkeer i.v.m. ziekte familie
3. niet terugkeren van verlofgangers.

367 Verlof t.b.v. Nederlanders werkzaam in Frankrijk,
1941-1942
algemene richtlijnen en controle op terugkeer van verlofgangers door het G.A.B. Amsterdam.

368 Tewerkstelling van jeugdigen in Frankrijk,
1941
klacht van het N.V.V. dat jongens van 15, 16 en 17 jaar zijn aangetroffen bij een transport, alhoewel de minimumleeftijd 20 jaar is.

369 Lonen van Nederlandse arbeiders in Frankrijk,
1941-1944
algemene richtlijnen inzake het verlenen van voorschotten en het overmaken van loon.

370 Het leggen van executoriaal beslag op de lonen van arbeiders, werkzaam voor de Organisation Todt,
1941-1942
o.m. de zaak J.Th. Könniger/H.H. Ter Haar.

371 Inhoudingen op de lonen van Nederlanders in Frankrijk,
1941-1942
1. loonbelasting
2. alimentatie-inhoudingen.

372 Toelage voor Nederlanders in Frankrijk,
1941-1943
1. sociale toelage
2. Trennungstoelage
3. kledingtoelage

373 Reiskosten van Nederlanders die in Frankrijk gaan werken, algemene richtlijnen.
1941-1942

374 Toepassing Ziekenfondsenbesluit t.a.v. Nederlanders in Frankrijk, algemene richtlijnen.
1941

375 Verzekering Nederlanders in Frankrijk,

1941-1944
1. rentekaart en bijbehorende gele kaart
2. invaliditeitsverzekering
3. ziekteverzekering
4. ongevallenverzekering

376 Materiële behoeften van Nederlanders in Frankrijk,
1941-1944
1. textiel, schoeisel, zeep etc.
2. geld (deviezen)
3. distributiebescheiden
4. warme maaltijden
5. tabak
6. tandheelkundige hulp
7. levensmiddelenpakketten

377 Geestelijke verzorging van Nederlanders in Frankrijk,
1941-1942
Poging tot uitzending van geestelijke verzorgers, hetgeen niet is doorgegaan.

378 Transporten van Nederlandse arbeiders naar Frankrijk,
1941-1942
algemene richtlijnen

P ARBEIDSBEMIDDELING NAAR OOST-EUROPA

379 Tewerkstelling van Nederlanders in Oost-Europa,
1941-1943
1. plaatsing landarbeiders
2. frontarbeiders te Riga
3. plaatsing bij de Ned. Oost Compagnie
4. bouwplan Heinrich en Waffen S.S.

Q PARTICULIERE ARBEIDSBEMIDDELING

380 Vergunning voor het plegen van arbeidsbemiddeling zonder winstoogmerk voor de Joodse Raad te Amsterdam,
1941-1943

381 Opgave van verstrekte vergunningen inzake het uitoefenen van arbeidsbemiddeling met winstoogmerk,
1945

382 Het koppelbazensysteem in de Wieringermeer,

1941

383 Arbeidsbemiddeling met winstoogmerk door niet-geconcessioneerde impressario's,
1943
algemene richtlijnen

384 Arbeidsbemiddeling met winstoogmerk door impreslario's, afkoop van impressario's per 10-10-1941.

385 Stukken inzake de verlening van concessies aan impresario's voor arbeidsbemiddeling met winstoogmerk van artisten en musici,
1941-1945
J. Alders te Amsterdam 1943 - 1944
J.A.A.J. Beek te Den Haag 1941
B.H. Ibelings te Den Haag 1941 -1945
A J. Klein te Den Haag 1941
Dr. G. de Koos te Den Haag 1941
F. Mikkenie te Amsterdam 1942 -1944
H.J.N. Rinket te Groningen 1941 - 1942
E. Saks te Amsterdam 1941

386 Stukken inzake de arbeidsbemiddeling met winstoogmerk van huishoudelijk personeel door Mevr. H. Hemmes te Groningen,
1942-1944

R BEROEPSKEUZEVOORLICHTING

387 Organisatie der beroepskeuze en psychotechniek
1. algemene richtlijnen
2. verzamelen schoolgegevens en het invoeren van een scholierkaart
3. begroting
4. geschil Knetsch/Cramer
5. opheffing van de Commissie van Advies voor de Psychotechnische dienst.

388 Opheffing Centraal Comité voor Beroepskeuze en overname beroepskeuzevoorlichtingsbureau's i.v.m. overname van de taak door het Rijksarbeidsbureau,
1943- 1945

SUPPLEMENT 1986

389 Mededelingen van de districts-arbeidsbeurzen over de algemene toestand in het bedrijfsleven,
mei-juli 1940

390 Stukken betreffende de interpretatie van de verordening voor verplichte arbeid en de Plaatsingsverordening voor ambtenaren,
1941

391 Stukken betreffende de werving van Zeeuwse landarbeiders voor werk in Duitsland,
1941

392 Wekelijkse opgaven van het aantal ingeschreven werkzoekenden bij de districts-arbeidsbeurzen, respectievelijk gewestelijke arbeidsbureau's.
27 april 1940 - 30 april 1944

393 Wekelijkse opgaven van het aantal ingeschreven werkzoekenden bij de districts-arbeidsbeurzen, respectievelijk gewestelijke arbeidsbureau's, gerangschikt naar beroepsgroepen,
27 april 1940 - 30 april 1944

394 Wekelijkse opgaven van het aantal ingeschreven werkzoekenden bij de organen der openbare arbeidsbemiddeling, gerangschikt naar districts/gewestelijke arbeidsbureau's en bedrijfsgroep,
10 augustus 1940 - 28 februari 1943

395 Maandelijkse opgaven omtrent de toestand op de arbeidsmarkt,
30 september 1940 - maart 1942

396 Maandelijkse bemiddelingsstatistiek,
maart 1942 - mei 1944

397 Wekelijkse overzichten van de werkloosheid onder de leden van de ingevolge het Werkeloosheidsbesluit 1917 gesubsidieerde werklozenkassen.
24 juli 1939 - 13 juni 1942

398 Wekelijkse opgaven van het aantal vorstwerklozen,

10 november 1941 - 4 april 1942, 11 - 23 januari 1943

399 Maandelijkse statistiek omtrent het verloop van de arbeidsbemiddeling en de stand der werkloosheid,
juni 1942 - maart 1944

400 Maandelijkse bemiddelingsstatistiek: (1) Mannen - gerangschikt naar GAB's, 1942-1945, (2) Idem - vrouwen, 1942-1945, (3) Bij de GAB's ingeschreven werkzoekenden, gerangschikt naar bedrijfsklasse, 1943-1944, (4) Aantal ingeschreven werkzoekenden bij de GAB's, gerangschikt naar GAB, 1943-1944
1942-1945

401 A I: Plaatsbare werkzoekenden, gerangschikt naar GAB's, van juli 1942 t/m februari 1943; B I: Ingeschreven bij de GAB's van 31 juli 1942 t/m 31 maart 1943, gerangschikt per GAB; C I: Ingeschreven werkzoekenden bij de GAB's van 31 juli 1942 tot 31 maart 1943, ingedeeld naar bedrijfsklasse.
1942-1943

402 Mededelingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek: Het cultureel beleid voor werklozen,
1939 - 1941

403 Affiche met de namen van de in de strijd tegen de bezetter omgekomen ambtenaren van het Rijksarbeidsbureau, 2 exemplaren.
z.j

TIJDSCHRIFTEN

404 "Arbeidsbestel" waarin opgenomen de 23e jaargang van "De arbeidsmarkt" en de 25e jaargang van het "Tijdschrift van den Nederlandschen Werkloosheidsraad".
1942-1944
1942 1e jaargang.
1943 2e jaargang.
1944 3e jaargang nummers 1 t/m 6.

405 "Voorlichtingsorgaan" van het rijksarbeidsbureau en den Rijksdienst voor de werverruiming.
1942-1944
Bijlage van "arbeidsbestel".

1942 1e jaargang.
1943 2e jaargang.
1944 3e jaargang nummers 1 t/m 6.

406 "Stemmen uit het R.A.B."
1947-1954
1947 1e jaargang.
1948 2e jaargang.
1949 3e jaargang nummers 1 t/m 3 (voortgezet in ander formaat)
1949 3e jaargang nummers 4 t/m 12.
1950 4e jaargang.
1951 5e jaargang.
1952 6e jaargang.
1953 7e jaargang.
1954 8e jaargang nummers 1 t/m 9. (voortgezet als "stemmen van eigen erf")

407 "Stemmen van eigen erf"
1954-1957
1954 2e jaargang nummers 1 t/m 2.
1955 2e jaargang.
1956 3e jaargang.
1957 4e jaargang nummer 1.